

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

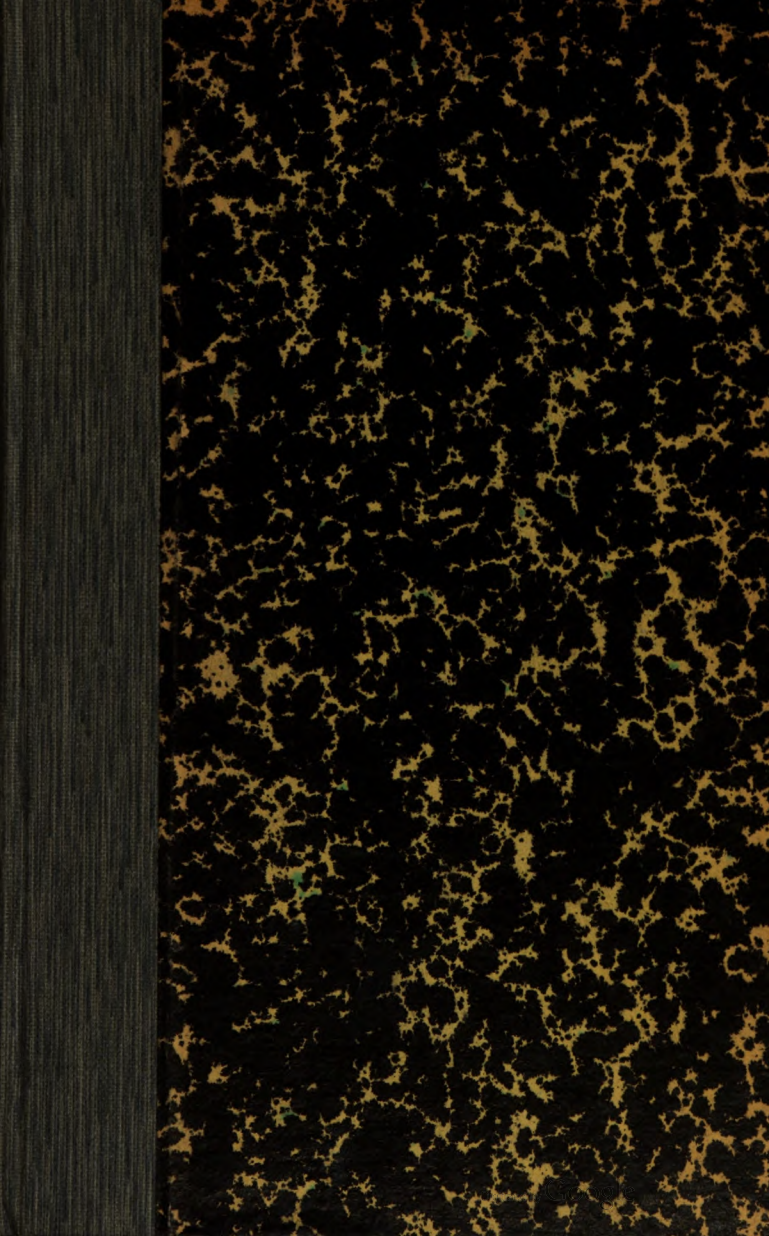
Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

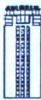

UNIVE NT

9

Digitized by Google

20104²⁴

VLAEMSCHÉ

SPRAEKKUNST

TEN GEBRUIKE

**DER ROOMSCH-KATHOLYKE
SCHOLEN;**

Door *Ch. Van Durme,*
ONDERWYZER.

EERSTE STUKJE.

Levende Uitgave.

GENT,

BY DE W.^o A.-I. VANDER SCHELDEN,

IN DE

ONDERSTRAET,

N.º 31.

lyke Majesteyt voor de verheerde Gaetien,
uwe goedertierendheyd altyd biddende, op
dat Hy, die aen de verzoekers hun verzoek
toestaet; de zelve niet verlaerende, schikt
tot de toekomende pryzen. Door *Jesus*
Christus onzen Heer. Amen.

Voor de Geestelyke en Weereldlyke
Overheyd.

LAERT ONS BIDDEN.

God die den Herder en Bestierder zyt
van alle Geloovige, aenziet goedertierlyk

meer te zeggen, het zal al met eene door-
gaen?

A. Hy kan wel ontslagen worden, maer
moet die omstandigheden biechten, zoo
wel in den Jubilé, als byten.

12. V. *Carolus* doende zyne Jubel biegt,
vergeet eene behoude zonde; kan hy van
dis nog ontslagen worden?

A. Ja, zelts van eenen gemeynen Biegt-

(a) *Bened. XIV. Consi. Convoc. S. 54.*

Y. 20104(24)

VLAAMSCHE

SPRAEKKUNST,

TEN GEBRUIKE

DER ROOMSCH-CATHOLYKE

SCHOLEN;

DOOR CH. VAN DURME,

Onderwyzer.

EERSTE STUKJE.

Levende Uitgave.

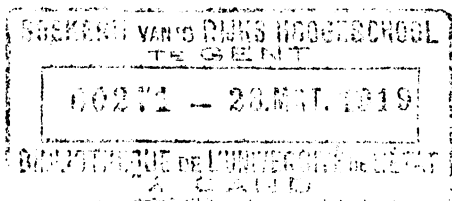

GENT,

BY DE W.° A.-I. VANDER SCHELDEN,
IN DE ONDERSTRAET, N.° 31.

Om den Eigendom van dit werk te behouden, is er voldaan aan de Wet van den 25 January 1827.

W.° A.-1. VANDER SCHELDEN.

VOORBERIGT.

BETREFFENDE DE VERANDERINGEN, WELKE AEN DEZE
NIEUWE UITGAVE TOEGEBRAGT ZYN.

DE vyf eerste uitgaven van dit werkje, welke in korten tyd uitgeput zyn, hebben genoegzaam onze beweegredens en ons doel, by het opstellen en uitgeven dezer Spraekkunst, doen kennen : zoo dat het onnoodig is ons eerste voorberigt in dezen nieuwen druk te plaetsen. Ook hadden de vruchten en de onverhoopte byval, gevoegd by de vryheid der tael, ons kunnen ontslaen van merkelyke veranderingen aen dit werk te doen, en dus ook, van ons te schikken naer het verslag, het welk de Kommissie voor het beoordeelen der vlaemsche spelling, op het uitdrukkelyk verzoek der Regering voorgedragen heeft. Maer dewyl ons inzicht nooit geweest is onze eigene denk wys voor de beste te doen doorgaen, en dezelve aen onze landgenooten als algemeen en onveranderlyk voor te stellen, zal het ons ook niet zeer hard vallen, voor het bekomen eener algemeene en gelykvormige spelling, dezelve wegens eenige geschilpunten te slagtofferen. En aengezien wy

ons, aenstondsna de ontvoogding onzer schoone Moedertael, bevlytigd hebben om dezelve te verbeteren en te beschaven, en dat onze arbeid niet weinig toegebracht heeft tot het daerstellen der enkele klinkerspelling op het einde der lettergrepen, tot het weglaten der toontekens, tot het gebruiken der eindletter *n* in alle stofelyke byvoegelyke naemwoorden, als ook in het meervoud der byvoegelyke naemwoorden die als zelfstandig gebruikt zyn, tot het schryven van *ch* in de woorden waer de *g* geene grondletter, of in de verlenging des woords onnoodig is, en meer andere punten, die door de aengestelde Beoordeelers aengenomen zyn; zoo willen wy ook hunne beslissing aennemen wegens de weinige punten, die met onze voorgaende uitgaven niet overeenkomen, in de hoop dat allen Spraekkundigen en allen Onderwyzer ons voorbeeld zal volgen.

De veranderingen, welke wy aengenomen hebben, zyn hoofdzakelyk :

1.º Het gebruik van *ei*, *ui*, *aei*, *oei* en *ooi* voor eenen medeklinker of op het einde der woorden, en van *eij*, *uij*, *aeij*, *oeij* en *ooij* voor eenen klinker, in plaets van *ey*, *uy*, *aeey*, *oeey* en *ooey*;

2.º Het weglaten der *e* in den klank *aeu*, die niet meer gebruikt wordt.

3.º Het gebruik der lidwoorden *de* en *een*, in plaets van *den* en *eenen*, by de zelfstandige naem- en voornaemwoorden die als onderwerp of eerste naemval voorkomen; in welk geval wy ook de eindletters *n* of *en* zullen weg-

laten van de byvoegelyke naem- en voornaemwoorden, wel te verstaen, als dezelve geene stof aanduiden of niet als zelfstandig gebruikt worden;

4.° De byvoeging der *t* in den tweeden persoon enkel- en meervoud by alle werkwoorden en in alle wyzen en tyden welke op *d* of *e* uitgingen, behalve in het enkelvoud der gebiedende wyze; en eindelyk,

5.° Het gebruik der eindletters *dt*, in plaets van *d* in den derden persoon van den tegenwoordigen tyd der aentoonende wyze.

Mogen deze kleine veranderingen de algemeenheid in de spelling onzer moedertaal bevorderen, dan zullen onze poogingen rykelyk beloond zyn.

~~~~~

VLAEMSCHE

SPRAEKKUNST.

EERSTE DEEL.

VAN DE SPELLING.

EERSTE LES.

A. OVER DE SPELLING IN HET ALGEMEEN.

1. Door *spelling*, die men ook wel *regtschryving* (*orthographe*) noemt, verstaet men de kennis, waerdoor men de woorden eener tael nauwkeurig volgens de aengenomene regels en wetten schryft.

Hiertoe behoort men meest in acht te nemen :

1.° De eenparige spelling der beste schryvers, welke in alle talen tot grondslag moet dienen;

2.° De overeenkomst der tael, of de eenparige wys van handelen in gelyke gevallen;

3.° De afleiding der woorden, die evenwel in eenige gevallen onzeker is, en

4.° De welluidendheid.

B. OVER DE LETTEREN.

2. Tot het schryven van alle echt Nederduitsche woorden, hebben wy maer dry-en-twintig enkele letteren, noodig; te weten : *a, b, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, r, s, t, u, v, w, y, z*, en de zamengestelde *ch*.

Om vreemde woorden, of die welke uit andere talen ontleend zyn te schryven, gebruiken wy nog de *c*, als enkele letter, de *q, x* en de zamengestelde *ph* en *th*.

3. De letters worden verdeeld in twee hoofdsoorten; te weten : in *klinkers* en *medeklinkers*.

II LES.

VAN DE KLINKERS.

4. *Klinkers* zyn letters die op zich zelve eenen klank of een geluid geven; daerom worden zy ook wel *zelfklinkers* genoemd; zy zyn de zes volgende : *a, e, i, o, u* en *y*. Wanneer de vyf eerste dezer klinkers op eenen medeklinker stuiten, dat is, wanneer zy als enkele klinkers in de zelfde lettergreep van eenen medeklinker gevolgd worden, veranderen zy van klank; want het heeft geen bewys van noode, dat de *a* in het woord *nat* anders klinkt dan in *na*. De klank van de *e* is dryderlei : 1.° de zachtkorte, die gevonden wordt in *de, gevoel*, enz.; 2.° de scherpkorte in *bed, wel*, enz., en 3.° de zachtlange, zoo als in de eerste lettergreep van *tegen, zetel*, enz. De *i* in *ridder, zitten*, enz. heeft ook eenen geheel anderen klank dan in *rivier, titel*, enz. De *o* in *vol, bot*, enz. is van gelyken veel korter en scherper dan in *vogel, zomer*, enz. De *u* in *rug, stuk*, enz. verschilt van die in *uren, schuren*, enz.; doch wanneer de *u* in de zelfde

lettergreep van eene *w* gevolgd wordt, behoudt zy haren zachten klank, even als of zy eene lettergreep eindigde : dit blykt in *uw* en *uwen*, in welke woorden geen verschil in den klank der *u* gevonden wordt.

De *y* ondergaet geene verandering van klank in de eigenlyk vlaemsche woorden; maer in de meeste vreemde namen klinkt zy als *i*; b. v. : *Egypte*, lees *Egipte*.

Wy zullen de verschillende klanken dezer letteren nauwer bepalen, als wy over het gebruik der enkele en zamengestelde klinkers zullen spreken.

III LES.

VAN DE TWEEKLANKEN.

5. Wanneer twee klinkers in de zelfde lettergreep staen, worden zy een *tweeklank* genoemd. Wy hebben niet meer dan elf tweeklanken noodig; te weten : *ae*, *au*, *ee*, *eu*, *ei*, *ie*, *oe*, *oo*, *ou*, *ue* en *ui*. Sommige geleerde taellofenaers zeggen, dat *ae*, *ee*, *ie*, *oo* en *ue*, geene tweeklanken zyn, maer alleen de verlengde klinkers, *a*, *e*, *i*, *o* en *u*, dewyl zy den zelfden klank van deze enkele klinkers behouden : vervolgens zouden wy maer zes tweeklanken hebben; doch naer het voorbeeld van de beste schryvers, die over de vlaemsche tael gehandeld hebben, zullen wy ons aen onze eerste bepaling houden, en vervolgens elf tweeklanken tellen.

6. Sommigen willen ook *ai* gebruiken in het woord *haer*, van het hoofd, schryvende *hair*; doch wy weten niet om welke reden, dewyl de uitspraak de zelfde is van *haer*, voornaem, en de verschillende beteekening niet voldoende, is, om in dit woord eenen vreemden klank te gebruiken.

7. *Ae* klinkt als eene enkele *a*, die staet op het einde van eene lettergreep; b. v. : *zaeg*, *zagen*; *naem*, *numen*.

Au, wordt nu, volgens de jongste beslissing der Taelkommissie, gebruikt in *pauw*, *nauwelyks*, enz., welke wy eertyds met *aeu* schreven. De eigene namen, als: *Paulus*, *Paulina* moeten insgelyks met dezen klank gespeld worden.

De klank *ei* wordt byna uitgesproken als *y*, gelyk in het woord *wysheid* duidelyk blykt.

Eu klinkt als in *geur*, *neus*, *deugd*, enz.

Ie wordt uitgesproken als eene scherplange *i*, in *bier*, *vier*, enz.

Oe spreken wy uit als eene duitsche *u*, of de fransche *ou*, als in *voet*, *koek*, enz.

Ou heeft den klank als in *goud*, *vrouw*, enz.

Ue klinkt als eene enkele *u*, wanneer deze eene lettergreep eindigt : *muer*, *muren*; *schuer*, *schuren*, enz.

Ui wordt uitgesproken als in *duim*, *vuil*, *buit*; enz.

Het is moeijelyk, ja byna onmogelyk, eene goede uitspraek te bekomen zonder eenen ervaren en bekwamen onderwyzer, waerom wy dezelve zonder lange aenmerkingen voorbygaen.

IV LES.

WANNEER MEN EENEN ENKELEN KLINKER, EN WANNEER EENEN VERLENGDEN KLANK MOET GEBRUIKEN.

8. Eene van de grootste moeijelykheden bestaat in te weten, wanneer men eenen enkelen klinker moet gebruiken, en wanneer men denzelven moet verlengen; dit heeft vooral plaets by de klinkers : *a*, *e*, *i*, *o* en *u*. Zoo deze klinkers eene lange uitspraek vereischen, moet men die verlengen, te weten :

e en o met zich zelve, en a, i en u met eene e, telkens dat zy in de zelfde lettergreep van eenen medeklinker gevolgd worden; dus schryft men met den verlengden klinker: *dreef, school, zael, dier, muer*, enz.

9. In geval deze en diergelyke woorden, door verbuiging of anderzins, zoodanig veranderen, dat deze klank eene lettergreep eindigt, moet men den verlengenden klinker weglaten: zoo schryft men met eenen enkelen klinker: *dreven, scholen, zalen, muren*, enz.

Hiervan moeten uitgezonderd worden, voor eerst, de klank *ie*, en ten tweeden de scherplange *ee* en *oo*, die altyd den verlengenden klinker behouden, hoewel zy op het einde van eene lettergreep staen.

10. Door de scherplange *ee* verstaet men dien klank, die gevonden wordt in de woorden *been, vrees*, enz. en by sommigen uitgesproken wordt als *ie* in het fransch woord *bien*; 2.º die oudtyds met *ei* geschreven werd, in de woorden *peerd, geweer, leerzen*, enz., aldus, *peird, geweir, leirzen*, enz.

De scherplange *oo*, wordt gevonden in de woorden *groot, schoon*, die velen byna als *oi* uitspreken. Dus schryft men ook op het einde van eene lettergreep met den verlengden klinker: *blauwe kielen, scheeve beenen*; wy *vreezen* God, zy *verteeren* hun geld, honderd *geweeren*; van het gezelschap der *hoozen* moeten wy ons verwyderen, enz., en niet *kilen, benen*, enz.

V LES.

OVER DE SPELLING MET Y EN EI.

11. Dewyl de uitspraak van *y* en *ei* by de meeste onzer landgenooten de zelfde is, zal het niet on-

dienstig zyn eenige algemeene regels op te geven, die hunne onderscheidene spelling by de meeste woorden zullen doen kennen.

12. De *y* wordt gebezigd : 1.° in de werkwoorden die in den onvolmaekt voorleden tyd dezen klank met *ee* verwisselen; als : *onderwyzen*, ik *onderwees*; *pryzen*, ik *prees*; als ook de woorden die daer van afgeleid zyn; als : een aengenaem *onderwys*, een fraije *prys*, enz.; 2.° op het einde der meeste zelfstandige naemwoorden; als : *bedriegery*, *maetschappy*, enz.; 3.° de persoonlyke en bezittelyke voornaemwoorden; *gy*, *myn*, *wy*, enz.; 4.° in alle byvoegelyke naemwoorden en bywoorden, die op *lyk* uitgaen; als *deugdelyk*, *bedriege-lyk*, enz.

13. Met *ei* schryft men de werkwoorden, die in den onvolmaekt voorleden tyd dezen klank behouden; als : *reizen*, ik *reisde*; *bereiden*, ik *bercidde*, enz.; ook hunne afstammelingen; als : *reiziger*, *toebereidsel*, enz. (1); 2.° al onze woorden, die op *heid* en *lei* uitgaen, als *goedheid*, *veelerlei*, enz.

In het algemeen kan men stellen, dat men *y* moet gebruiken, wanneer deze klank by de West-Vlaamingen als *ie* uitgesproken wordt; als in *tyd*, *nyd*, enz., welke woorden zy lezen *tied*, *nied*, enz., en dat men waer dit het geval niet is, *ei* moet schryven. Die, welke den westvlaemschen tongval niet kennen, zullen de woorden waerop de bovenstaende regels niet toepaslyk zyn door het gebruik moeten leeren, en in twyfeling zich van een goed woordenboek of van eene woordenlyst bedienen.

---

(1) Hiervan moeten uitgezonderd worden de woorden *vylen* met de *vyl*, *kastyden*, *gyzelen*, *kwynen* en weinige andere werkwoorden die van eenig naemwoord, met *y* geschreven wordende, gevormd zyn; als : *verydelen* van *ydel*, *verryken*, van *ryk*, enz.

VI LES.

VAN DE DRYKLANKEN.

14. Wanneer de tweeklanken *ae*, *ee*, *ie*, *oe* en *oo* met *i* of *u* zamengesteld worden, noemt men de klanken, die uit deze zamenstelling gevormd zyn, *dryklanken*; deze zyn vyf in getal, te weten : *aei*, *eeu*, *ieu*, *oei* en *ooi*.

Met *aei* schryft men de woorden *kraei*, *waei*, hy *zaeit*, enz., en niet *krai*, *wait*, enz., dewyl de tweeklank *ai* by ons niet meer gebruikt wordt.

Eeu vindt men in *leeuw*, *spreeuw*, enz.

Ieu komt voor in *nieuw*, *vernieuwen*, enz.

Oei klinkt als in *groei*jen, *bloei*t, *snoei*jen, enz.

Ooi wordt uitgesproken als in *nooi*t, *strooi*, *dooi*jen, enz. Sommigen schryven deze woorden *noit*, *stroi*; doch dit is buiten onze tael, dewyl wy geenen tweeklank *oi* hebben.

15. De dryklanken met *i*, die voortyds met *y* geschreven werden, als; *dooi*, *bloei*t, enz., nemen eene *j* achter de *i*, wanneer deze van eenen klinker gevolgd zoude zyn; b. v. : *dooi*jen, *bloei*jen, enz.

VII LES.

VAN DE MEDEKLINKERS.

16. De medeklinkers worden dus genoemd, om dat zy niet dan door de hulp der klinkers kunnen uitgesproken worden, en om dat zy te zamen met de klinkers zich doen hooren.

Tot het schryven, zoo van eigene als vreemde woorden, gebruiken wy twintig medeklinkers; te weten : *b*, *c*, *d*, *f*, *g*, *h*, *j*, *k*, *l*, *m*, *n*, *p*, *q*, *r*, *s*, *t*, *v*, *w*, *x* en *z*. De letterteekens *ch*, *ph* en *th*

kunnen ook onder de medeklinkers gerekend worden.

17. Wanneer wy deze letteren willen noemen, is het noodig eenen klinker daer by te voegen, aldus : *be, ce, de, ef, ge, ha, je, ka, el, em, en, pe, qu, er, es, te, ve, we, ix, ze*; doch men wachte zich van het algemeen misbruik, van den bygevoegden klinker scherp uit te spreken, als of er stond : *bee, dee, of bé, dé, enz.*; veel min mag men zeggen : *elle, emme, dobbelus, ixa, zeta*.

18. Tot het schryven van vreemde woorden alleen, gebruiken wy de *c*, (op zich zelve) *q* en *x*, als ook de zamengestelde *ph* en *th*; als in : *Cicero, quateremper, Xaverius, Philippus, Theodosius, enz.*

19. Wanneer de *c* van eene *e, i* of *y* gevolgd wordt, ook als zy aldus *ç* geteekend is, wordt zy uitgesproken als eene sterke *s*; voor alle andere letteren en op het einde van eene lettergreep klinkt zy als *k*; b. v. : *Capadocië*; lees, *Kapadosië*.

20. De *q* wordt meest met *u* zamengesteld, en dan klinken zy doorgaens als *kw*; b. v. : *Quintianus*; lees, *Kwintianus*.

21. *X* wordt in het begin van een woord uitgesproken als eene sterke *s*; maer op het einde of in het midden van een woord spreekt men die uit als *ks*; b. v. het woord *Xerxes* moet men lezen, als of er stond, *Serkses*.

22. *Ph* moet als *f* uitgesproken worden : zoo dat men de woorden *Philippus, Phebus, enz.*, moet lezen : *Filippus, Febus, enz.*

23. *Th* wordt als eene enkele *t* uitgesproken; b. v. : *Theodosius*; lees, *Teodosius*.

VIII LES.

VAN DE VERWANTSCHAPTE MEDEKLINKERS.

24. Wanneer twee medeklinkers in aerd en vorming aen elkander gelyk zyn, en alleen in de scherpte der uitspraek verschillen, worden deze *verwantschapte* medeklinkers genoemd; zoodanig zyn: *b* met *p*, *d* met *t*, *g* met het onscheidbare letterteeken *ch*, *v* met *f*, en *z* met *s*, waervan telkens de voorgaende *zacht*, en de volgende *scherp* uitgesproken wordt.

25. Om nu te weten wanneer men de zachte *b*, *d*, *g*, en wanneer de scherpe *p*, *t* of *ch* op het einde van een woord moet gebruiken, moet men zien: 1.° welke dezer letteren in de verbuiging of verlenging des woordt vereischt wordt, en dus best aen de uitspraek voldoet, en 2.° welke letter in het grondwoord, waervan dit woord is afgeleid, gevonden wordt.

Volgens den eersten regel moeten *web*, *daed*, *weg*, enz., met den zachten medeklinker eindigen, om dat men in het meervoud zegt: *webben*, *daden*, *wegen*, enz. Van gelyken met den scherpmedeklinker: *ruep*, *kot*, *geslacht*, enz., hebbende in het meervoud: *rapen*, *koten*, *geslachten*, enz. Volgens den tweeden regel schryft men: *ik heb*, *word*, *zwyg*, enz., voortkomende van de grondwoorden: *hebben*, *worden*, *zwygen*, enz.; zoo ook: *ik roep*, *laet*, *wacht*, enz., van *roepen*, *laten* en *wachten*.

26. De voorledene deelwoorden, gevormd van een werkwoord dat in den onvolmaekt voorleden dyt op *de* uitgaet; als, *gehoord*, van *hooren*, onvolmaekt voorleden tyd, *ik hoorde*, *hy hoorde*, enz., schryft men met eene *d*, en die welks werkwoord in den zelfden tyd op *te* uitgaet, eindigt men met *t*.

Met eene *t* eindigt men nog de woorden die van geene andere afgeleid zyn en geene verbuiging of verandering kunnen ondergaen; als : *tot, uit, enz.*

27. Er zyn ook vele woorden van welke men door de twee voorgaende regels niet kan weten of men die met *ch* of *g* moet schryven; als : *knecht, klucht, gevrucht, enz.* Deze woorden spellen velen willekeurig met *g* of *ch*; doch, daer de willekeurigheid by de leerlingen verwarring kan veroorzaken, en dat *ch* best aen de uitspraek dezer woorden voldoet, zullen wy deze en dergelyke met *ch* schryven, uitgenomen *nog*, bywoord, *nog* meer; *digt*, niet ver af, gesloten; *ligt*, gemakkelijk, niet zwaer; welker spelling met *g* algemeen aengenomen is.

IX LES.

VERVOLG DER VERWANTSCHAPTE MEDEKLINKERS.

28. De *v* en *z* zyn door het eenparig gebruik te zacht geoordeeld, om op het einde van eene lettergreep geplaatst te worden; zelfs kan de *z* nooit van eenen medeklinker gevolgd zyn, dan alleen de *w*, als in *zwieren, zwygen, enz.*, en de *v* niet dan van *l* of *r*, als in *vliegen, vreezen, enz.*

29. Schoon de *v* en *z* als grondletters voorkomen in de woorden *leven, derven, kiezen, blazen, enz.*, verandert de *v* in *f*, en de *z* in *s* op het einde der woorden die van dezelve voortkomen; aldus: ik *leef, derf, blaes, gy kiest, enz.*

30. Vele woorden die in het enkelvoud met eene *f* of *s* geschreven worden, als; *lyf, schoof, roos, muis, enz.*; verwisselen de *f* met *v*, en de *s* met *z*, in het meervoud, makende : *lyven, schooven, roozen, muizen, enz.* Sommigen behouden de *s*, als : *pers, persen; keers, keersen* en weinige andere, hetwelk de uitspraek klaer genoeg doet kennen.

Somtyds worden *f* en *s* verdubbeld : *straf, straffen; les, lessen*. Zie verder de XI les, over de verdubbeling der medeklinkers.

31. De bywoorden en byvoegelyke naemwoorden, die gevormd zyn van een werkwoord waer van de laetste lettergreep met eene *v* of *z* begint, en die op *lyk* of *baeruitgaen*, veranderen insgelyks de *v* in *f*, en de *z* in *s*; b. v. : *sterfelyk*, van *sterven*, *gelooflyk*, van *gelooven*; *geneeslyk*, van *genezen*; *prysbaer*, van *pryzen*, enz.; en niet gelyk velen schryven : *stervelyk, geloovelyk, genezelyk*, enz.

Als de *s* op het einde of in het midden van eene lettergreep staet, wordt zy zachter uitgesproken, dan wanneer zy eene lettergreep begint.

32. Om te weten wanneer men de zachte *v* en *z*, en wanneer de sterke *f* en *s* in het begin van eene lettergreep moet stellen, kan men geen en beteren regel opgeven dan het gehoor, dat genoeg is om deze letteren te onderscheiden; dit blykt klaer uit de volgende woorden : *suiker, zuiver; som, zoon; solfer, zolder*, enz.

X LES.

OVER DE LETTER H.

33. Sommige schryvers willen deze letter uit het getal der medeklinkers schrabben, om dat, zeggen zy, deze niets anders is dan eene *aspiratie*, en alleen dient om den volgenden klinker met ophaling des adems uit de borst te doen uitspreken : ware deze reden voldoende, dan zou men, wel ingezien, geene medeklinkers hebben; men zou van gelyken van de *b* en *p* kunnen zeggen, dat zy van zich zelve geen klank hebben, en slechts dienen om den volgenden klinker met eene schielyke opening der lippen te doen hooren; dat de *d* en *t* maer eene

drukking der tong tegen het gehemelte zyn; en zoo met al de overige medeklinkers : dus blykt klaer , dat de *h*, zoo wel als de *b*, *d*, *p*, *t*, enz., medeklinker is.

34. Hoewel byna allen, die over onze tael geschreven hebben, zeggen dat de *h* uit de borst moet gegalmd worden, is er niets dat meer verwaerloosd wordt; zelfs in de meeste scholen hoort men, zoo wel onderwyzers als leerlingen, de woorden : *hier*, *hoofd*, *hem*, enz., lezen, als of er stond : *ier*, *oofd*, *em*, enz.; aen welke misbruiken men de menigvuldige spelfouten in de woorden met en zonder *h* moet toeschryven.

Het is dus van het grootste belang, aen de kinderen deze letter, van hunne eerste beginsels af, goed uit de borst te doen galmen, en dezelve nooit *ase*, *atse* of *aetje*, maer *ha* te noemen, hetwelk zeker het gemakkelykste en beste middel is, om in dit stuk tot eene goede spelling te geraken.

Wy zullen in de XIII les eenige woorden opgeven, welke, met *h* geschreven zynde, eene geheel andere beteekenis hebben, dan die, welke zonder dezelve gespeld worden.

XI LES.

VAN DE VERDUBBELING DER MEDEKLINKERS.

35. In de verlenging der woorden die eindigen met eenen medeklinker, onmiddelyk voorgegaen van eenen der enkele klinkers *a*, *e*, *i*, *o* of *u*, waerop de klemtoon valt, wordt de medeklinker verdubbeld; als : *krab*, *krabben*; *bed*, *bedden*; *straf*, *straffen*; *zeg*, *zeggen*; *stuk*, *stukken*; *wil*, *willen*; *stom*, *stomme*; *pen*, *pennen*; *zap*, *zappig*; *dor*, *dorre*; *les*, *lessen*; *zit*, *zitten*; enz. Echter heeft deze verdubbeling geene plaets, wanneer

deze voorgaende klinker in de uitspraak verlengd wordt; b. v. : *bad, baden; lag, lagen; dag, dagen*; enz., of als de verlenging door het achtervoegen van eenen anderen medeklinker geschiedt.

36. *Ch* wordt niet verdubbeld; maer het gebruik wil dat in de woorden, die in de uitspraak eenen dubbelen medeklinker vereischen, voor de *ch* eene *g* gevoegd worde; als in *lagchen, kugchen, tigchel, kagchel*, enz. Zonder de inlassching der *g*, zou de eerste klinker in deze woorden lang moeten uitgesproken worden, hetwelk voorzeker tegen het algemeene gebruik zou stryden.

37. De medeklinkers worden doorgaens niet verdubbeld achter eenen tweeklank noch achter de *y*; zoo schryft men met eenen enkelen medeklinker de woorden : *oefenen, schuifelen, twyfelen*, enz. De werkwoorden waer van de laetste lettergreep met eene *d* of *t* begint en die in den onvolmaekt voorleden tyd hunnen wortelklinker behouden, willen in dezen tyd de *d* of *t* verdubbeld hebben; b. v. : *laden, groeten, onvolmaekt voorleden tyd, ik laettede, groette*. Sommigen schryven ook deze woorden, *ik ladede, groetede, wachede*, enz.; doch wy gelooven niet dit te moeten volgen dan alleen in den eersten en derden persoon meervoud van die woorden welke in den tegenwoordigen tyd der onbepaalde wyze op *dden* of *tten* uitgaen, als : *wedden, zy weddeden; beletten, wy beletteden*, enz.

38. De woorden, waer in een korte klinker op *sch* stuit, nemen in de verlenging *ssch* aen; b. v. : *visch, visschen; bosch, bosschen*, enz.

XII LES.

OVER DE WELLUIDENDHEID, WAEROM MEN SOMTYDS IN DE AFLEIDING EENS WOORDS EENE LETTER INVOEGT, WEGLAET OF MET EENE ANDERE VERWISSELT.

39. De invoeging der *d* heeft plaets in de zelfstandige naemwoorden die van een werkwoord afgeleid zyn en op *er* uitgaen, alsmede in den vergrootenden trap der byvoegelyke naemwoorden en bywoorden, wanneer de uitgang *er* onmiddelyk op eene *r* zoude volgen; als: *bewaerder, verhuerder, donkerder, verstaenbaerder*, enz.; niet *bewarer*. Voorts in de woorden, uitgaende op *erlei* of *erhande*, als deze uitgang op eenen klinker zoude volgen en eene verwarring in het scheiden der lettergrepen veroorzaken; als: *tweederlei, dryderhande*, enz.

40. In vele woorden, op *laer, naer, ling, nis, loos* of *lyk* uitgaende, stelt men voor deze uitgangen eene *e*; b. v.: *metselaer, moordenaer, sterveling, begravenis, sprakeloos, woordelyk*, enz. Hiervan zyn uitgezonderd: 1.° de woorden afgeleid van die welke *l* of *r* tot sluitletter hebben; als: *heileloos, klaerlyk, leerling*, enz.; 2.° die welke *wy*, sprekende van het gebruik der *f* en *s*, aengehaeld hebben, alsmede de woorden *gevaerlyk, regering-loos*, en weinige andere.

Somtyds wordt ook eene *t* voor de *e* gevoegd; als: *verbindtenis, gebeurtenis*, enz.; in andere zonder *e*; h. v.: *opentlyk, wezentlyk*, enz.

41. De *n* wordt doorgaens met *l* verwisseld in de woorden die van *midden* afgeleid zyn; zoo zegt men b. v.: *middelweg, middelpunt*, niet *mid-denweg*.

42. Het gebruik wil ook dat men *meest* en niet

meerst, schryve, hoewel het van *meer* voortkomt. Men zegt ook : *dertien*, *veertien*, *twintig*, *dertig*, *veertig*, *tagchentig* en niet *drytien*, enz.; schoon men *twee*, *dry*, *vier*, *acht*, enz., zegt.

43. Eenige onzer nieuwste schryvers verwisselen de *g* met *k* in de woorden : *koninklyk*, *oorspronkelyk*, *afhankelyk*, enz., voortkomende van *koning*, *oorsprong*, en *afhangen* : wy geloofden eerst deze spelling niet te moeten volgen; evenwel zullen wy thans met de koninklyke kommissie, voor de eenparigheid, de *k* in dergelyke woorden aennemem.

XIII LES.

OVER DE GELYKLUIDENDE WOORDEN.

44. Wy hebben twee soorten van gelykluidende woorden die in beteekenis verschillen; de eerste zyn die welke in spelling aen elkander gelyk zyn; als : *hert*, deel des ligchaems, en *hert* zeker dier; doch deze soort van woorden leveren geene moeijelykheid in het spellen op, en kunnen altyd aen den zin onderscheiden worden. De tweede soort hebben eenig verschil in de spelling, en zyn voor het grootste deel kennelyk uit onze hier voren gestelde regels; maer alzoo er nog verscheide woorden zyn waerop men deze regels niet kan toepassen, zullen wy hier eenige van die welke de meeste verwarring zouden kunnen veroorzaken, laten volgen :

45. Voor eerst hebben vele woorden, met eene *h* geschreven, eene geheel andere beteekenis, dan of zy zonder dezelve gespeld waren; dit blykt uit de volgende woorden :

Haek, zeker werktuig.
Halen, zy *halen* hunne
boeken.

Aek, zeker schip.
Alen, meervoud van *ael*,
zekere visch.

<i>Haen</i> , zekere vogel.	<i>Aen</i> , voorzetsel : ik geef dit <i>aen</i> u.
<i>Haer</i> , voornaemwoord : ik heb <i>haer</i> gezien.	<i>Aer</i> , koornaer.
<i>Haes</i> , wild dier.	<i>Aes</i> , voedsel, <i>aes</i> in het kaertspel, ook <i>aes</i> zeker gewigt.
<i>Haest</i> , rassigheid.	<i>Aest</i> , van <i>azen</i> : de vogel <i>aest</i> zyne jongen.
<i>Hakker</i> , die <i>hakt</i> of kapt.	<i>Akker</i> , een stuk bouwland.
<i>Hal</i> , verkoopplaats.	<i>Al</i> , telwoord of voegwoord : ik zou niet wanhopen, <i>al</i> had ik het <i>al</i> verloren.
<i>Hals</i> , deel des lichaems.	<i>Als</i> , voegwoord : ik zoo wel <i>als</i> gy.
<i>Heb</i> , van <i>hebben</i> : ik heb geleerd.	<i>Eb</i> , tegenstelling van <i>vloed</i> .
<i>Heer</i> , man van aenzien.	<i>Eer</i> , achting. <i>Eer</i> , vroeger.
<i>Heffen</i> , opheffen.	<i>Effen</i> , dat gelyk of glad is.
<i>Hen</i> , voornaemwoord, ook zekere vogel.	<i>En</i> , voegwoord : vleesch <i>en</i> brood (1).
<i>Helft</i> , tweede deel.	<i>Elft</i> , zekere visch.
<i>Hert</i> , deel des lichaems.	<i>Ert</i> , of <i>erwt</i> , zekere vrucht.
<i>Hert</i> , wild dier.	<i>Ei</i> , van eenen vogel.
<i>Hei</i> , de <i>hei</i> van Breda.	<i>Of</i> , voegwoord : ik <i>of</i> gy (2).
<i>Hof</i> , tuin, ook <i>hof</i> des konings.	

(1) *En* vindt men nog als loochening in vele schriften; b. v. : ik *en* heb geen werk; doch dit moet als een algemeen misbruik uit onze tael verbannen worden, en men zegge : ik heb geen werk. Ook vermyde men de oude gewoonte van, in plaats van *en*, *ende* te schryven; dus zegge men niet : vleesch *ende* brood, maer, vleesch *en* brood, enz.

(2) Sommigen gebruiken nog *oft* en *ofte*; doch deze twee voegwoorden zyn eenparig door alle goede schryvers verworpen; zoo dat men, in hunne plaats, zich altyd van het voegwoord *of* bedient.

Hoog, verheven.

Hooren, luisteren.

Hoorn, van eenen os.

Hop, zeker gewas.

Houd, werkwoord : ik houd hem vast.

Huren, pachten.

Huilen, schreeuwen, als de wolven.

Hy, voornaemwoord, *hy* leert.

Oog, zintuig van het gezicht.

Ooren, meervoud van *oor*, deel des lichaems.

Op, voorzetsel : ik zit op de bank.

Oud, tegenstelling van jong.

Uren, meervoud van *uer*: twee *uren*.

Uilen, meervoud van *uil*, nachtvoegel.

Y, letter van het A. B.

Ten aenzien van de woorden met *ei* en *y*, van die met eenen langen en korten klank, als ook van de gene met eenen zachten en scherpen medeklinker is hier voren genoeg gesproken.

46. De volgende gelykluidende woorden kunnen door geene regels onderscheiden worden.

Bom, van een vat.

Bos, een bondel.

Dier, beest.

Houden, bewaren.

Gevoel, een der vyf zinnen.

Na, achter, voorby, later.

Ons, voornaemwoord : *hy* ziet *ons*.

Stier, viervoetig dier.

Te, voorzetsel : *hy* is *te* huis.

Bomb, oorlogstuig.

Bosch, boombosch.

Duer, tegenstelling van goedkoop.

Houwen, hakken, kappen.

Gevoelen, opinie.

Naer, tot, volgens.

Once, zeker gewigt.

Stuer, van *sturen*, zenden. *Stuer*, streng, trotsch.

Stuer, roer van een schip.

Thee, zekere drank.

Toorn, gramschap.*Vier*, een getal.*Zege*, overwinning.*Toren*, een kloktoren.*Vuer*, eene der vier
hoofdstoffen.*Zegen*, zegening : de ze-
gen Gods.**XIV LES.****VAN DE VREEMDE WOORDEN, OF DIE WELKE UIT
ANDERE TALEN ONTLEEND ZYN.**

47. Menigvuldige woorden, die uit andere zyn overgenomen, hebben door het gebruik de uitspraak en den vorm der nederduitsche woorden verkregen, en zyn daerom ook in de spelling aan deze gelyk; als : *artikel, kantoor, klasse, kolom, komeet, kompas, sekte, titel*, enz. Sommige woorden die uit andere talen ontleend, en nog niet geheel als nederduitsche aengenomen zyn, behouden de eene of andere vreemde letter; als : *cyfer, cipier, ocean, apotheker, procureur, secretaris*, enz.

48. Men vermyde, zoo veel als het mogelyk is, het gebruik van bastaerdwoorden; evenwel kunnen wy dezelve, zonder minder verstaenbaer te worden of zonder groote omschryving, niet altyd missen; maer alsdan moet men die hunnen oorspronkelyken vorm laten behouden, en alleen eenen nederduitschen uitgang geven; b. v. : *justitie, actie, vacantie*, en meer andere.

49. In de vreemde eigene namen behoudt men, voor zoo veel het mogelyk is, hunne oorspronkelyke spelling: zoo dat men *Cicero, Codrus, Alexander, Phebus*, enz. moet schryven.

50. Vele schryvers willen al onze doopnamen eenen vreemden vorm geven, schryvendē : *Cornelius, Carolus, Petrus, Jacobus*, enz.; doch wy gelooven deze en meer andere namen in onze tael

te mogen overzetten, aldus : *Kornelis, Karel, Pieter, Jakob*, enz.; dewyl het algemeen gebruik dezelve aldus aenneemt, en wy geene reden vinden waerom wy van dit regt meer zouden beroofd zyn dan de fransche en andere volken.

51. Anderen gaen nog verder, en willen zelfs deze namen op de latynsche wyze verbuigen, schryvende b. v., volgens hunne verscheidene naemvallen : *Cornelius, Cornelii, Cornelio, Cornelium*, enz. : om dit te volgen, zou men in alle nederduitsche scholen de latynsche verbuigingen moeten leeren, hetwelk belagchelyk en onuitvoerlyk zou zyn : dus moet men deze en dergelyke even als echt nederduitsche woorden verbuigen; aldus : *Kornelis, van Kornelis, aen Kornelis*, enz.

XV LES.

VAN DE HOOFDLETTERS EN VERKORTINGEN.

52. Hoewel het gebruik der hoofdletters en verkortingen tot de woordvoeging behoort, en derhalve in ons tweede stukje moest behandeld worden, geloofden wy nogtans niet ondienstig te zyn, hier in het kort eenige regelen over dezelve te geven.

53. De *hoofdletters* worden dus genoemd, om dat zy aen het hoofd of begin van eene rede geplaatst worden, en eenigzins grooter zyn dan de gewone letteren. Met eene hoofdletter begint men : 1.° alle eigene namen; b. v. : *Jakob, Pieter, Brussel, Schelde*, enz.; 2.° de namen van volken en aenhangers van zekeren godsdienst of zekere sekte; b. v. : de *Belgen, Franschen, Italianen, Christenen, Mahomedanen, Joden*; 3.° alle woorden waeronder God verstaen wordt; b. v. : aenbidde-lyke *Schepper!* wy betrouwen op *U*, om dat *Gy* oneindelyk goed zyt; 4.° alle gemeene namen van

personen en zaken, aen welke men groote eer wil bewyzen, ook de titels van boeken, schilderstukken, schepen, enz.; 5.º aen het begin van eene rede of eenen volzin, en 6.º aen het begin van elk vers in de dichtmaet.

54. Wat nu de verkortingen betreft, deze zyn tweederlei : de eerste soort zyn die voor welke men, in plaets van het geheele woord, alleen het begin van hetzelfde stelt met een punt (.) er achter; als : *H.*, voor *Heilig*; *Z. M.*, voor *Zyne Majesteit*; *M.*, voor *Mynheer*; *Eerw.*, voor *Eerweerde*, enz. : tot de tweede soort van verkortingen behooren die, waer eene of meer letteren van een woord afgelaten zynde, in de plaets der afgelatene letteren een weglatingsteeken (*apostrophe*) of een zamentrekkingsteeken (*circonflexe*) gevonden wordt, b. v. : *d'*, voor *de*; *'t*, voor *het*; *'s*, voor *des*; *kind'ren*, voor *kinderen*; *gebeén*, voor *gebeden*; doch men moet deze tweede soort van verkortingen, zoo veel het mogelijk is, vermyden, en dezelve voor de dichters laten.

TWEEDE DEEL.

OVER DE ONDSCHIEDENE DEELLEN DER REDE.

XVI LES.

ALGEMEEN OVERZICHT DER TAELEN EN VERDEELING DER WOORDEN.

55. Door *spraekunst* verstaet men die kennis, waerdoor de mensch zyne gedachten op eens geregelde wyze door de stem aen zyne medemenschen te kennen geeft; maer dewyl hy door de spraek zyne gedachten niet kan uitdrukken aen die welke niet tegenwoordig zyn, zoo gebruikt hy ook zichtbare teekens, welke *schryfteekens* genoemd worden.

56. De teekens door dewelke wy onze gedachten uitdrukken, zoo wel zichtbare als hoorbare, dragen den naem van *woorden*, en de verzameling van alle woorden of klanken, welke door een byzonder volk gebruikt worden om aen elkander hunne gedachten te keunen te geven, noemt men *tael* of *rede*.

57. Dewyl eene tael uit woorden zamengesteld is, zoo volgt hieruit, dat alle woorden deelen der tael zyn, en daerom *taeldeelen* of *rededeelen* genoemd worden.

58. Men kan de woorden welke ter vorming van eene volkomene rede noodig zyn in tien byzondere deelen of soorten onderscheiden; te weten: 1.º *zelfstandige naemwoorden*, 2.º *lidwoorden*, 3.º *voornaemwoorden*, 4.º *byvoegelyke naemwoorden*,

5.° *werkwoorden*, 6.° *deelwoorden*, 7.° *bywoorden*, 8.° *voorzetsels*, 9.° *voegwoorden* en 10.° *tusschenwerpsels*.

59. De zes eerste dezer soorten zyn aen verscheidene verbuigingen en veranderingen onderworpen, de zevende ondergaet weinig verandering; maer de dry laetste blyven in alle gevallen onveranderlyk.

Wy zullen elk dezer deelen afzonderlyk behandelen en hun onderscheiden gebruik door grondige regels trachten te verklaren.

XVII LES.

VAN HET ZELFSTANDIGE NAEMWOORD.

60. Een *zelfstandig naemwoord* is de naem van iets dat op zich zelve bestaet, het zy op eene lichamelijke, het zy op eene geestelyke wys; als : *mensch, huis, boek, deugd, vrees*, enz. De dry eerste zyn *zelfstandige naemwoorden*, om dat zy een lichamelijk voorwerp uitdrukken, en de twee laetste, om dat zy iets te kennen geven dat geestelyk is of alleen in beschouwing bestaet.

61. Men verdeelt de zelfstandige naemwoorden in *eigene* en *gemeene*. *Eigene* zelfstandige naemwoorden zyn die welke maer toepaslyk zyn op een voorwerp van de zelfde soort, als zyn de namen van menschen, landen, volken, steden, dorpen, zeeën, rivieren en bergen; b. v. : *Pieter, België, Hollander, Brussel, Noordzee, Schelde, Sinai*, enz.

Gemeene passen aen alle dingen van eene geheele soort of aen verscheidene wezens; als : *mensch, dier, school*, enz.

62. De naemwoorden worden ook in *enkele* en *zamengestelde* verdeeld; tot de eerste soort behooren die welke maer uit een enkel woord bestaen;

b. v. : *boek, huis, venster*, enz. ; tot de tweede, die door zamenvoeging van verscheide woorden of deelen van verscheide woorden gevormd zyn ; als : *tuchthuis, schuifvenster, schoolboek*, enz.

63. Het grootste deel onzer zelfstandige naemwoorden kunnen als verkleind voorkomen, en dan dragen zy den naem van *verkleinwoorden* : zy worden gevormd door achteraenvoeging der uitgangen *je, tje*, ook wel *jen, tjen*, of *ken* ; b. v. : *kruikje, diertje, kruikjen, dierken*. De woorden die in het enkelvoud op *b, d, l, m* of *n* uitgaen en deze letteren in het meervoud verdubbelen, behouden die verdubbeling in het verkleinwoord met achteraenvoeging van *etje* of *eken* ; b. v. : *krib, kribbetje* of *kribbeken* ; *bed, beddetje* of *beddeken*, enz.

Na *g* en *k* stelt men *sken*, in plaets van *ken* : *wiegsken, zoksken*.

Achter de *d* die niet verdubbeld wordt stelt men ook *eken* ; als : *mandeken*, enz.

64. By de naemwoorden komen dry voorname zaken in aenmerking ; te weten : *getul, geslacht* en *naemval*.

XVIII LES.

OVER DE GETALLEN.

65. Door *getallen* verstaet men de gedaente der woorden waerdoor eene zaak als *eenheid* of *meerderheid* voorgesteld wordt ; dus hebben wy twee getallen ; te weten : het *enkelvoud*, dat eene zaak als alleen en op zich zelve beschouwd voorstelt, en het *meervoud* hetwelk verscheide zaken of personen van de zelfde soort te kennen geeft.

66. De algemeene regel, om enkelvoudige zelfstandige naemwoorden meervoudig te maken, is *en* daer achter te stellen ; als : *boek, boeken* ; *deur,*

deuren, enz.; doch deze regel is aen menigvuldige uitnemingen onderworpen : wy zullen hier de voornaemste laten volgen.

67. Die welke hun meervoud maken door achteraanvoeging van *s* zyn : 1.° de meerlettergrepige met den dooven uitgang *el*, *em*, *en* of *er*; b. v. : *engel*, *engels*; *vadem*, *vadems*; *wapen*, *wapens*; *vader*, *vaders*; 2.° de gemeene namen, die aen persoonen gegeven worden en op *ael*, *ier*, *eur* of *aerd* uitgaen, als : *kardinael*, *kardinaels*; *herbergier*, *herbergiers*, enz. (1); 3.° alle verkleinwoorden; als : *boekje*, *boekjes*; *zokskén*, *zokskens*, enz., en 4.° de meeste eigene namen; b. v. : de *Ciceros* zyn zeldzaam; er zyn verscheide *Pieters* in de school, enz.

68. Wanneer een zelfstandig naemwoord met eene zachte *e* eindigt en geen verkleinwoord is, maekt men het meervoud door bevoeging van *n*; als : *zonde*, *zonden*, enz.

69. De woorden die uitgaen in *heid*, hebben in het meervoud *heden*; als : *hoedanigheid*, *hoedanigheden*; *waerheid*, *waerheden*; enz.

Been (deel van het gebeente) heeft in het meervoud *beenderen* of *beenders*; *ei*, *eijers* of *eijeren*; *getid*, *gelederen*; *gemoed*, *gemoederen*; *kalf*, *kalvers* of *kalveren*; *kind*, *kinders* of *kinderen*; *kleed*, *kleeden* of *kleederen*; *knecht*, *knechts* of *knechten*; *lam*, *lammers* of *lammeren*; *rund*, *runders* of *runderen*; *schip*, *schepen*; *lid*, *leden*; *spit*, *speten*; *stad*, *steden*; *volk*, *volken* of *volkeren*; *zoon*, *zoons* of *zonen*.

Over die welke *f* en *s* in *v* en *z* veranderen, als ook degene welke den medeklinker verdubbelen, is hier voren breeder gesproken.

(1) Byna alle naemwoorden die tot de twee bovengemelde soorten behooren maken ook hun meervoud met *en*; zoo zegt men ook *engelen*, *vademen*, *wapenen*, *kardinalen*, enz.

XIX LES.

VAN DE GESLACHTEN.

70. Door *geslacht* verstaen wy de onderscheiding van het geen mannelyk of vrouwelyk is, of niet tot eene van deze beide soorten behoort; by gevolg hebben wy in onze tael dry geslachten; te weten : *mannelyk, vrouwelyk* en *onzydig*.

71. Indien men in het enkelvoud voor een zelfstandig naemwoord *van den*, en *van eenen* kan stellen, dan is het mannelyk : dus ziet men dat *hoed* mannelyk is, om dat men zegt *van den* hoed en *van eenen* hoed.

72. Het vrouwelyk kan men in het enkelvoud kennen aen de wordekens *der* en *eener* : *deur* is vrouwelyk, om dat men kan zeggen *der* deur en *eener* deur.

73. Laet zich het wordeken *het* voor een naemwoord stellen, dan is het onzydig : zoo is *huis* onzydig; want men zegt *het* huis.

Om te weten tot welk geslacht de woorden die meervoudig zyn behooren, moet men die in het enkelvoud stellen, en dan zien, welk van de bovengenoemde lidwoorden by dezelve past.

Zie hier eenige algemeene regelen wegens de geslachten der zelfstandige naemwoorden.

74. *Mannelyk* zyn : 1.° Alle namen die aen mannen passen, of die eene mannelyke verrigting, gesteltenis of eigenschap uitdrukken, als : *Karel, koning, drukker*, enz.; 2.° De namen van werktuigen met den uitgang *er*; als : *krabber, domper*, enz.; 3.° Byna alle naemwoorden met eenen *der* uitgangen, *em, sem, lm* of *rm*; b. v. : *balsem, holm, arm*, enz.; 4.° Degene in *dom*, welke eene magt of gesteldheid aenduiden, als : *rykdom*, enz.

75. Tot het *vrouwelyk* behooren : 1.° Alle namen van vrouwen of vrouwelyke hoedanigheden, verrigtingen of eigenschappen; als : *Anna, vorstin, meesteres*, enz., uitgenomen de onzydige *wyf* en *vrouwensch*; 2.° Byna alle naemwoorden uitgaende in *es, in, heid, ing, nis, te, st, ster* of *y*, en ook degene die van byvoegelyke naemwoorden gevormd zyn, en op *de, te* of *schap* uitgaen; b. v. : *voogdes, gemalin, goedheid, rekening, wildernis, hoogte, kunst, voedster, dievery, liefde, breedte, blydschap*, enz.; evenwel is *vonnis* onzydig, en *dienst* is mannelyk, benevens de woorden in *ling* en degene in *ing*, welke niet van werkwoorden afgeleid zyn; als *banneling, ring*, enz.; 3.° Al de letters en getalmerken.

76. Zyn *onzydig* : 1.° De zonder lidwoorden gebruikte namen van landen, steden, dorpen en plaetsen; als : *Holland, Gent, Wachtebeke*, enz.; 2.° De woorden die eigenlyk geene zelfstandige naemwoorden zyn, maer als zoodanig gebruikt worden; als : het *lezen*, het *schoone*, enz.; 3.° Die in het algemeen eene stof aanduiden; als *goud, wáter*, enz.; 4.° De tweelettergrepige, welke met *be, ge, ver, ont* of *her* beginnen, en den klemtoon op de tweede lettergreep ontvangen; als : *besluit, gedicht, verlof, ontslag, herstel*, enz.; 5.° Alle verkleinwoorden; als : *boekje, vrouwken*, enz.; 6.° Die van oorspronkelyke zelfstandige naemwoorden met vervoeging van *ge*, en achtervoeging van *te* gevormd zyn; als : *gebergte, gevogelte*, enz.; 7.° Die met den uitgang *dom*, welke een ambt, eenen staet of eene vergadering van personen aanduiden; als : *vorstendom, bisdom*, enz.; 8.° Degene die uitgaen in *sel*; als : *doopsel*, enz., en eindelyk, 9.° Die in *schap* eindigen en eene bediening of weerdigheid uitdrukken; als : *priestereschap*, enz.

77. De zamengestelde naemwoorden volgen het

geslacht van het laetste deel, zoo is : b. v. , *graenzolder* MANNELYK; om dat het laetste deel *zolder* tot dit geslacht behoort.

Aenmerking. Voor de verdere regels en uitzonderingen, die wy in ons kort bestek niet kunnen opgeven, zal men, des noods, een goed woordenboek moeten raedplegen.

XX LES.

VAN DE NAEMVALLEN.

78. De *naemvallen* zyn de verschillende betrekkingen, in welke de zelfstandige naemwoorden tot elkander of tot de werkwoorden voorkomen. Ten opzichte der verbuiging zullen wy thans, met de meeste taelkundigen, vier naemvallen aennememen, en dezelve met de namen van 1.^{en}, 2.^{en}, 3.^{en} en 4.^{en} onderscheiden.

79. De *eerste* naemval heeft plaets, wanneer een persoon of eene zaak als werkende, lydende, wordende, zynde of aengesproken voorkomt, en antwoordt op de vraag *wie* of *wat*? b. v. : *Het kind leert, de zon schynt, de kinderen worden onderwezen, enz.*

80. De *tweede* naemval is diè, welke de betrekking der zelfstandige naemwoorden op elkander aenwyst, en in welchen het voorzetsel *van*, door verbuiging der lid- en naemwoorden, niet uitgedrukt wordt; b. v. : *Gods goedheid, de sterren des hemels, het huis zyns vaders, enz.*

81. De *derde* naemval komt voor, wanneer aen iemand iets gegeven, toegeschikt of ontnomen wordt, wel te verstaen als de voorzetsels *aen* of *voor* niet uitgedrukt zyn; b. v. : *ontwen hem die ondeugd, geef uwen broeder dit geld, enz.*

82. Men gebruikt den *vierden* naemval, wan-

neer eene handeling tot zeker voorwerp overgaet ; als : *de zoon bemint DEN VADER*, *de zoon beschynt DE AERDE*, enz. ; ook staen de naemwoorden in den vierden naemval, wanneer er een voorzetsel by dezelve uitgedrukt wordt; als : *van den vader*, *onder de aerde*.

XXI LES.**OVER DE LIDWOORDEN.**

83. De *lidwoorden* zyn woordjes, die men voor de zelfstandige naemwoorden plaetst, en dienen, voor eerst, om de beteekenis der zelfstandige naemwoorden algemeen te maken of te bepalen; dus hebben wy maer twee lidwoorden; te weten: het *onbepalende* lidwoord en het *bepalende* lidwoord.

84. Ten tweeden dienen de lidwoorden om het *geslacht*, *getal* en den *naemval* der zelfstandige naemwoorden te onderscheiden: als men zegt, van *eenen vader*, dan ziet men ten eersten aen het lidwoord *eenen*, dat *vader mannelyk*, en ten tweeden dat het *enkelvoudig* is, en ten derden, dat het in den *vierden naemval* staet.

VERBUIGING.

85. Het *bepalende* lidwoord met een zelfstandig naemwoord.

ENKELVOUD.

MANNELYK.	VROUWELYK.	ONZYDIG.
1. De vader,	De moeder,	Het kind,
2. Des vaders (1),	Der moeder (2),	Des kinds,
3. Den vader,	De of der moeder,	Het kind,
4. Den vader,	De moeder,	Het kind.

(1) De zelfstandige naemwoorden, die met eene *s* eindigen, nemen *es*, *aen*, en die, welke op *sch* uitgaen nemen ook in het enkelvoud *en aen*; b. v. : de Zoon *des menschen*. Zoo ook de woorden *heer*, *hert*, *vorst*, *hals* en *paus*; b. v. : het gebed *des Heeren*.

(2) Wanneer de vrouwelyke zelfstandige naemwoorden een

MEERVOUD.

1. De vaders,	De moeders,	De kinderen,
2. Der vaders,	Der moeders,	Der kinderen,
3. De <i>of</i> den vaders,	De <i>of</i> der moeders,	De <i>of</i> den kinderen
4. De vaders,	De moeders,	De kinderen.

86. Met het onbepalende lidwoord, zonder meervoud.

MANNELYK.

VROUWELYK.

ONZYDIG.

1. Een vader,	Eene moeder,	Een kind,
2. Eens vaders,	Eener moeder,	Eens kinds,
3. Eenen vader,	Eene <i>of</i> eener moeder,	Een kind,
4. Eenen vader,	Eene moeder,	Een kind.

XXII LES.

2

OVER DE BYVOEGELYKE NAEMWOORDEN.

87. De *byvoegelyke naemwoorden* geven de hoedanigheid of eigenschap der zaken en personen te kennen; als : *goed, klein, ziek*, enz. Zy worden dus genoemd, om dat zy, op zich zelve niet kunvende bestaen, altyd by een zelfstandig naemwoord gevoegd worden; b. v. : een *goed* kind, een *klein* huis, *zieke* menschen, enz.

88. Men kan deze soort van woorden kennen aan de woorden *zaak* of *persoon*; laten deze zich gevoegelyk achter een woord plaetsen, dan is dit een byvoegelyk naemwoord; *aengenaem, godvruchtig, wys*, enz. zyn byvoegelyke naemwoorden, want men kan zeggen : eene *aengename zaak*, een *godvruchtig persoon*, enz.

89. Zy worden onderscheiden in *oorspronkelyke byvoegelyke naemwoorden*, als : *lang, dik, groen*,

---

ander zelfstandig naemwoord als bezitting onmiddelyk achter zich hebben, nemen zy ook eene *s* aan; b. v. : *moeders suster*.

enz.; en in *afgeleide*, als : *deugdelyk, vlytig, deerlyk*, enz.

90. De byvoegelyke naemwoorden schikken zich in *geslacht, getal en naemval* naer de zelfstandige, tot welke zy behooren.

91. Vóór de zelfstandige naemwoorden, nemen de byvoegelyke doorgaens eene *e* aen : b. v. : *de goede man, het brave kind, goede boeken*; behalve wanneer zy voor de onzydige zelfstandige naemwoorden zonder eenig ander woord voor zich, of met het lidwoord *een* voorkomen : als : *een klein huis, een goed kind, droog brood*, enz.

92. In alle naemvallen, waerin de lidwoorden in de verbuiging *s* of *n* aennemen, eindigen de byvoegelyke naemwoorden met *n* of *en*; b. v. : *den goeden vader, des braven kinds, eens nuttigen boeks*, enz.

93. Uitzondering. Wanneer de persoonlyke naemwoorden, die eenen ambtenaer of bestuerder aanduiden, en op *er, aer, ier* of *ling* uitgaen, alsmede *koning, prins, vorst, admirael, overste, heer, knecht, dienaer, meester, onderdaen, vriend, vyand, man, mensch* en *huisvader*, een byvoegelyk naemwoord voor zich hebben, dat op de zedelyke hoedanigheid ziet, dan neemt dit byvoegelyke naemwoord in het enkelvoud geene *e* aen : zoo is een groot vorst, een vorst wiens vorstelyke hoedanigheden verheven zyn, daer *een* groote vorst, alleen eenen vorst aanduidt die groot van gestalte is.

94. Sommige byvoegelyke naemwoorden ondergaen geen verandering, welke zyn :

1.º Die, welke de stof uitdrukken, waarvan iets gemaakt is; zy gaen uit op *en*; b. v. : eene *houten deur, yzeren sloten*, enz.;

2.º Die op *hande* uitgaen; als : *veelerhande volk*, enz.;

3.° Als zy achter hun zelfstandig naemwoord geplaatst zyn; b. v. : de kinderen zyn *vlytig*, en

4.° Ook vóór hun zelfstandig naemwoord, als zy met het hulpwerkwoord *zyn* of *worden* daeraen verbonden zyn, of dat ten minsten dit werkwoord daer onder verstaen wordt; b. v. : *ZALIG zyn de vreedzamigen; GELUKKIG hy, die deugden oefent*; in dit laetste voorbeeld verstaet men, *gelukkig is hy*.

95. Worden de byvoegelyke naemwoorden als *zelfstandig* gebruikt, dan maken zy hun meervoud met *en*; b. v. : *de RYKEN zyn verplicht de ARMEN te helpen*.

XXIII LES.

TRAPPEN VAN VERMEERDERING.

96. Als men de hoedanigheid van een voorwerp met die zelfde hoedanigheid van een of meer andere voorwerpen vergelykt, bevindt men dikwyls dat die hoedanigheid by het eene voorwerp in meerdere maet gevonden wordt dan by het andere. Deze vermeerdering kan op twee wyzen voorgesteld worden; waeruit volgt, dat de byvoegelyke naemwoorden twee trappen van vermeerdering hebben; te weten : den *vergrootenden* en den *overtreffenden* trap.

97. De *vergrootende* trap wordt doorgaens gemaekt van het meervoud der byvoegelyke naemwoorden met byvoeging van *r*; als : *grootte, grooter; wyze, wyzer*, enz. Die, welke op *r* uitgaen, nemen *der* aen; als : *duer, duerder; zwaer, zwaerder*, enz.

98. Den *overtreffenden* trap maekt men van het onzydig enkelvoud met *st* daer achter te voegen; terwyl die welke met eene *s* eindigen alleen *t* aennemen; b. v. : *groot, grootst; vlytig, vlytigst; wys,*

wyst, enz. Zy worden even als de byvoegelyke naemwoorden verbogen.

De *overtreffende* trap kan ook nog versterkt worden met voorvoeging van *aller*; b. v. : *allergrootst*, *allerkleinst*, enz.

99. In sommige gevallen geschiedt de vergroo-
ting door *meer* en *meest*; als : *meer gezouten*, *meest doordrongen*, enz.

100. Ook zyn er byvoegelyke naemwoorden die eene onregelmatige vergrooing hebben; als : *goed*, *beter*, *best*; *veel*, *meerder*, *meest*; *weinig*, *minder*, *minst*. *Benedenste*, *onderste*, *bovenste*, *achterste* en al die van voorzetsels gemaekt zyn met byvoeging van *ste* worden niet dan in den overtreffenden trap gebruikt.

101. Eindelyk zyn er byvoegelyke naemwoorden die uit kracht hunner beteekenis niet kunnen vergroot worden; als : *pekzwart*, *sneeuw wit*, *eerste*, *vierjarig*, *mondelyk*, enz.

XXIV LES.

OVER DE VOORNAEMWOORDEN.

102. Om eene vervelende herhaling van den zelfden naem der personen en zaken te vermyden, hebben wy woorden die hunne plaets bekleeden, en daerom *voornaemwoorden* genoemd worden. Zy worden in twee hoofdsoorten verdeeld; die welke de plaets van de personen bekleeden of van de zaken, die als personen voorgesteld worden, noemt men *persoonelyke* of *zelfstandige* voornaemwoorden; de overige worden *byvoegelyke* voornaemwoorden genoemd.

PERSOONLYKE VOORNAEMWOORDEN.

103. De personen zyn dryderlei; de *eerste* is de gene die spreekt; de *tweede* is de gene aen wien

men spreekt, en de *derde* is de persoon, van welken gesproken wordt.

104. De persoonlyke voornaemwoorden van den eersten persoon zyn : enkelvoud *ik*, meervoud *wy*; van den tweeden *gy*, in het enkel- en meervoud.

105. De persoonlyke voornaemwoorden van den *eersten* en *tweeden* persoon zyn gelyk in alle dry de geslachten. De derde persoon heeft in het enkelvoud voor het mannelyk *hy*, vrouwelyk *zy*, onzydig *het*; meervoud *zy* voor alle dry de geslachten; tot dezen persoon behooren nog de onverbuiglyke voornaemwoorden *men* en *zich*.

106. Verbuigingen der persoonlyke voornaemwoorden.

EERSTE PERSOON.

ENKELVOUD.

MEERVOUD.

1. Ik,	Wy,
2. Myns, myner of mynent,	Onzer of onzent,
3. My,	Ons,
4. My,	Ons.

TWEDE PERSOON.

ENKELVOUD.

MEERVOUD.

1. Gy,	Gy,
2. Uws, uwer of uwent,	Uwer of uwent,
3. U,	U,
4. U,	U.

DERDE PERSOON.

ENKELVOUD.

*Mannelyk.**Vrouwelyk.**Onzydig.*

1. Hy,	Zy,	Het,
2. Zyns, zyner of zynent,	Harer of harent,	Zyns, zynent,
3. Hem,	Haer,	Het, hem,
4. Hem,	Haer,	Het.

Meervoud.

1. Zy,	Zy,	Zy,
2. Hunner, hun- nent,	Haer, harent,	Hunner, hun- nent,
3. Hun,	Haer,	Hun,
4. Hen,	Haer,	Hen.

107. Somtyds nemen de persoonlyke voornaemwoorden de woorden *alleen* of *zelf* by zich : het eerste wordt niet verbogen; maer het tweede ondergaet de volgende verbuigingen.

ENKELVOUD VOOR ALLE DRY DE PERSOONEN.

<i>Mannelyk.</i>	<i>Vrouwelyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
1. Zelf,	Zelve,	Zelf,
2. Zelfs,	Zelve,	Zelfs,
3. Zelfen,	Zelve,	Zelve,
4. Zelfen,	Zelve,	Zelve.

In het meervoud voor alle geslachten en naemvallen heeft het *zelve*.

108. Het voornaemwoord *men* komt altyd als onderwerp vóór een werkwoord in den derden persoon enkelvoud, en by gevolg ondergaet het geene verbuiging.

Voor *gy*, *zy*, *wy* gebruikt men in den gemeenen styl en in de verzen somtyds *ge*, *ze* en *we*.

XXV LES.

OVER DE BYVOEGELYKE VOORNAEMWOORDEN.

109. De *byvoegelyke* voornaemwoorden noemt men aldus, om dat zy doorgaens by de zelfstandige naemwoorden geplaetst worden, en in geslacht, getal en naemval met dezelve overeenkomen. Zy dienen om eene zaak van alle andere van de

zelfde soort te onderscheiden; als : *myn* huis, *uw* boek, *zyn* vriend, *deze* man, *welke* les, enz.

110. Men onderscheidt de *byvoegelyke* voornaemwoorden in vier soorten, te weten : *bezittelyke*, *aenwyzende*, *vragende* en *betrekkelyke*.

A. BEZITTELYKE VOORNAEMWOORDEN.

111. De *bezittelyke* voornaemwoorden hebben altyd betrekking op twee verschillende zelfstandige naemwoorden, namelyk op het voorwerp, dat genoemd wordt en als bezitting voorkomt, en op den bezitter of eigenaer van dit genoemde voorwerp : als men zegt *zyn* huis, dan heeft *zyn* betrekking op het voorwerp *huis*, dat bezeten wordt, en op den persoon die als bezitter of eigenaer van het woord *huis* voorkomt.

112. Verbuiging der bezittelyke voornaemwoorden.

ENKELVOUD.

<i>Mannelyk.</i>	<i>Vrouwelyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
1. Myn,	Myne,	Myn,
2. Myns,	Myner,	Myns,
3. Mynen,	Myne, myner,	Myn, mynen,
4. Mynen,	Myne,	Myn.

Het meervoud voor alle geslachten heeft : 1. *Myne*, 2. *myner*, 3. *myne* of *mynen*, 4. *myne*.

Ons of *onze* heeft in den tweeden naemval van het mannelyk en onzydig enkelvoud *onzes*.

Wanneer zy van geen zelfstandig naemwoord gevolgd worden, en het bepalende lidwoord voor zich hebben, worden zy, in plaets van den tweeden naemval, altyd door voorzetsels beheerscht.

113. Hier moet nog aengemerkt worden, dat de bezittelyke voornaemwoorden van den derden persoon zou wel het geslacht des bezitters als dat

der bezitting aennemen. Als men zegt, van *haren zoon*, dan blykt ten eersten aen *haren*, dat de gene, aen welke de zoon toekomt, tot het vrouweyke geslacht behoort, en ten tweeden, dat *zoon* mannelyk is.

XXVI LES.

OVERIGE BYVOEGELYKE VOORNAEMWOORDEN.

B. AENWYZENDE.

114. De *aenwyzende* voornaemwoorden dienen om eenen persoon of eene zaek regstreeks en als met den vinger aen te wyzen; als: *deze* leerling, *dit* kind, *gene* spraekkunst, enz.; ook met het bepaalde lidwoord voor zich: *hetgene*, *degene*, enz. Zy worden op de volgende wyze verbogen:

ENKELVOUDIG.

<i>Mannelyk.</i>	<i>Vrouwelyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
1. Deze,	Deze,	Dit,
2. Dezes,	Dezer,	Dezes,
3. Dezen,	Deze, dezer,	Dit, dezen,
4. Dezen,	Deze,	Dit.

Het meervoud voor alle geslachten heeft: 1. *Deze*, 2. *dezer*, 3. *deze* of *dezen*, 4. *deze*.

Die, *dat* heeft in het onzydig en mannelyk enkelvoud niet *dies*, maer *diens*.

115. Wanneer *zulk*, *dusdanig*, *dergelyk*, enz., het onbepalende lidwoord achter zich hebben, dan wordt alleen het lidwoord verbogen, en het voornaemwoord blyft onveranderlyk; b. v.: *zulk* eenen verduldigen man, als Job, vindt men heden niet meer; *zulk* eene trotsche koningin, als Jesabel, verdiende van de peerden vertrappeld en van de honden verscheurd te worden.

C. DE VRAGENDE VOORNAEMWOORDEN

116. Gebruikt men om bepaaldelyk naer persoonen of zaken te vragen. Zy schikken zich in geslacht, getal en naemval naer het zelfstandige naemwoord waer men naer vraegt.

117. *Welk* wordt als het bezittelyke *zyn* verbogen. *Wat* wordt niet verbogen. *Wie* heeft in het mannelyk enkelvoud : 1. *Wie*, 2. *Wiens*, 3. en 4. *Wien*. In het vrouwelyk en in het meervoud voor alle geslachten is de 1. naemv. *Wie*, 2. *wier*, 3. *wien*, 4. *wie*.

118. Met *hoedanig* vraegt men naer de hoedanigheid der persoonen of zaken; daerom volgt het de regels der byvoegelyke naemwoorden. Met het onbepalende lidwoord achter zich, blyven *welk* en *hoedanig* onveranderlyk, zoo wel als de aenwyzende voornaemwoorden.

D. BETREKKELYKE VOORNAEMWOORDEN

119. Zyn die, welke betrekking hebben op persoonen of zaken, die reeds genoemd of gekend zyn; hiertoe behooren : *die*, *wie*, *welk*, *wat*, *dat*, en met het bepalende lidwoord, *dewelke*, *hetwelk*. *Die* en *wie* worden als het vragende voornaemwoord *wie* verbogen; *wat* en *dat* worden niet verbogen, en *welk* verbuigt men als de aenwyzende voornaemwoorden, zoo wel met als zonder lidwoord.

VERBUIGING VAN HET VOORNAEMWOORD DEZELVE.

ENKELVOUD.

<i>Mannelyk.</i>	<i>Vrouwelyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
1. Dezelve,	Dezelve,	Hetzelve,
2. Deszelfs,	Derzelve,	Deszelfs,
3. en 4. Denzelven,	Dezelve,	Hetzelve.

Meervoud voor alle geslachten : 1. *dezelve*, 2.

derzelver of *derzelve*, 3. *dezelve* of *dezelven*, 4. *dezelve*.

120. De woordjes *daer* en *waer* met een voorzetsel achter zich, als : *daeraen*, *waervan*, enz. worden veelyds als betrekkelijke voornaemwoorden gebruikt; b. v. : het kind, *waervan* gy gesproken hebt.

XXVII LES.

OVER DE WERKWOORDEN.

121. Een *werkwoord* is een woord dat het *wezen*, *doen* of *lyden* uitdrukt. De werkwoorden kunnen altyd een van de persoonlyke voornaemwoorden voor zich hebben; dus ziet men, dat *schryft* een werkwoord is, om dat dit woord het *doen* of zekere *beweging* te kennen geeft, en om dat het de persoonlyke voornaemwoorden *gy*, *hy*, enz. voor zich kan hebben; aldus : *gy schryft*, enz. (1); *zwygen* is ook een werkwoord; want men zegt : *wy zwygen*, *zy zwygen*, enz. *Deur* is geen werkwoord; dewyl men niet zegt : *ik deur*, *gy deur*, enz. Er is eigenlyk maer een woord dat op zich zelve het bestaan der dingen uitdrukt, en dit is het woord *wezen* of *zyn*; daerom draegt het den naem van *zelfstandig* werkwoord.

122. De werkwoorden worden voor het overige verdeeld in : *hulpwoorden*, *bedryvende*, *lydende*, *onzydige*, *wederkeerige* en *eenpersoonlyke* werkwoorden.

123. De *hulpwoorden* worden aldus genoemd, dewyl zy dienen om de andere werkwoorden te helpen vervoegen, en hetgene in hunne tyden en in hunnen vorm ontbreekt aen te vullen : de vier

---

(1) De eenpersoonlyke werkwoorden als *regenen*, *gebeuren* enz. zyn hiervan uitgezonderd.

voornaemste zyn : *zullen*, dat alleen in den toekomenden tyd gebruikt wordt, *hbeben*, *zyn* en *worden*; hoewel *mogen*, *kunnen*, *willen* en eenige andere somtyds ook als hulpwoorden voorkomen.

124. *Bedryvende* werkwoorden zyn zulke, welker werking regtstreeks op een ander voorwerp overgaet, en kunnen altyd de woorden *iemand* of *iets* by zich hebben : *beminnen* is een bedryvend werkwoord; want men kan zeggen *iemand beminnen*, *ik bemin iets*, *het kind hemint zyne ouders*, enz.; in dit laetste voorbeeld gaet het bedryf of de werking van het kind tot het voorwerp *ouders* over.

XXVIII LES.

VERVOLG VAN DE VOORGAENDE.

125. Een *lydend* werkwoord stelt het onderwerp niet als werkende, maer als eene werking ondergaende, voor; b. v. : de leerling *wordt gestraft*: hier is het de leerling niet, die straft, maer die de straf lydt of ondergaet, welke een andere persoon, die niet genoemd wordt, hem geeft. Wy hebben geene werkwoorden die uit hunnen aerd *lydend* zyn, maer zy worden van de *bedryvende* gemaekt met byvoeging van de hulpwoorden *worden* en *zyn*; als : *ik word veracht*, *hy is geprezen*, enz. Hunne vervoeging is niets anders dan die van het hulpwoord *worden* of *zyn*, met byvoeging van het lydende deelwoord.

126. *Onzydige* werkwoorden zyn die welke noch als bedryvende noch als lydende kunnen aenzien worden : *zitten* is een onzydig werkwoord, want men kan niet zeggen : *ik zit iemand*, *gy zit iets*; het is ook geen lydend, dewyl het onderwerp als werkende voorkomt, en geene werking door een ander ondergaet. Wanneer de onzydige werk-

woorden een zelfstandig naamwoord achter zich hebben, dan wordt dit door middel van voorzetsels aan het werkwoord verbonden; b. v. : *ik zit op de bank, zy gaen NAER de school, enz.*

127. De *onzijdige* werkwoorden die eene beweging uitdrukken, worden met *zyn* vervoegd, wanneer de plaats wordt aangewezen, waer de beweging geschiedt, b. v. : *hy is uit de school geloopen; anders vervoegt men die met hebben.*

128. De *wederkeerige* werkwoorden keeren de werking op den persoon terug, die dezelve doet, en hebben veelyds twee persoonlijkke voornaemwoorden van den zelfden persoon by zich; als : *ik vergis my; gy bedriegt u, hy betert zich, enz.*

129. Door *eenpersoonlyke* werkwoorden verstaet men zulke, die maer alleen in den derden persoon kunnen gebruikelyk zyn, en met het onzijdige persoonlijkke voornaemwoord *het* of *men* vervoegd worden; als : *het gebeurt, het regent, enz.* Deze werkwoorden worden van sommigen *onpersoonlyke* genoemd; maer dit is zonder grond, dewyl de derde persoon daer altyd onder verstaen wordt; want door *het gebeurt*, verstaet men, *zekere daed of werking gebeurt; het regent; is zoo veel als daer is of valt* regen, enz.

130. By alle werkwoorden moet men voornamelyk letten op de vier byzondere gedaenten, te weten : *wys, tyd, persoon* en *getal*. Wy zullen elke dezer gedaenten afzonderlyk behandelen.

XXIX LES.

VAN DE WYZEN DER WERKWOORDEN.

131. Er zyn vier verschillende *wyzen* van zich uit te drukken; te weten : *de onbepaalde, aentoonende, gebiedende* en *aentroegende wys*.

132. De *onbepaalde* wys dient, om een werkwoord algemeen en zonder bepaling van personen of getallen voor te stellen; de tyd alleen wordt in dezelve aangewezen; als : *schryven, geschreven hebben, te zullen schryven, enz.*

133. In de *aentoonende* of *bepaalde* wys wordt de handeling, die het werkwoord uitdrukt, stellig, regelregt en duidelyk aengetoond, zonder van een ander werkwoord af te hangen : b. v. : *ik spreek, gy hebt gesproken, zult spreken, enz.*

134. De *gebiedende* wys wordt gebruikt om te gebieden, te vermanen en te verzoeken, en dewyl zulks niet geschiedt, dan als men het woord tot iemand rigt, zoo heeft zy maer alleen den tweeden persoon enkel- en meervoud, terwyl zy het persoonlyke voornaemwoord achter zich heeft of zonder hetzelfde gebruikt wordt. Deze wys heeft geene onderscheidene tyden, en neemt in het enkelvoud geene *t* aen; als : enkelvoud *leer*, meervoud *leert*, enz.; ten zy by die werkwoorden, die in het zakelyke deel eene *t* hebben; als : *weten, moeten, zitten, enz.*

135. De *aenvoegende* wys stelt een werkwoord voor, als afhangerende van een ander werkwoord, en geeft eenen wensch, eene voorwaerde, onzekerheid of aansporing te kennen; b. v. : *men wil, dat ik myne les LEBBE; LEVE de vryheid! LEBBE hy vlytiger, hy ZOUDE meer WETEN, enz.*

Aenmerking. Het onderscheiden van de *aentoonende* en *aenvoegende* wys geeft aen onze taal niet weinig sierlykheid, en evenwel wordt dit van velen zoo schandig verwaerloosd, en zonder onderscheid de eene wys voor de andere gebruikt. Men vindt menigmael, zelfs in de schriften van geleerde personen; b. v. : *ik HEBBE hem gezien, ik SCHRYVE aen mynen vriend, op dat hy my geld ZENDT; WAER ik zoo gelukkig, in plaets van heb, schryf, zende, ware.*

XXX LES.

VAN DE TYDEN, PERSOONEN EN GETALLEN.

136. Door de *tyden* wyst men aen, dat de handeling, die door het werkwoord uitgedrukt wordt, tegenwoordig plaets heeft, reeds plaets gehad heeft of in het vervolg zal plaets hebben; waeruit volgt, dat er hoofdzakelyk dry tyden zyn; te weten: de *tegenwoordige*, de *voorledene* en de *toekomende* tyd.

137. De *tegenwoordige* tyd geeft te kennen, dat iets tegenwoordig, of op den tyd waerin men spreekt, plaets heeft; als: ik *schryf*, gy *leert*, hy *speelt*, enz.

138. De *voorledene* tyd is dryderlei, te weten:

1.° De *onvolmaekt* voorledene tyd drukt eene handeling uit, die wel begonnen, maer niet geëindigd was in eenen voorledene tyd van welken gesproken wordt: b. v.: ik *was te huis*, toen myn broeder *AENKWAM*;

2.° De *volmaekt* voorledene tyd geeft te kennen, dat iets volkomen geëindigd is op den tyd, waerin men spreekt; als: ik *heb myne les GELEERD*, hy *heeft zyn schrift GESCHREVEN*, enz.;

3.° De *meer dan volmaekt* voorledene tyd stelt eene handeling voor, als geheel geëindigd zynde, toen eene andere begon: b. v.: Jakob *had den zegen zyns vaders ONTVANGEN*, toen Esau van de jagt terug *keerde*.

139. De *toekomende* tyd is tweederlei, te weten: de *eerste* of *enkele* toekomende tyd, die te kennen geeft dat iets toekomend is op den tyd, waervan men spreekt: ik *zal GELOOVEN*, zy *zullen hunne les LEEREN*, de winter zal *welhaest AENKOMEN*, enz., en de *tweede* of *zamengestelde* toekomende tyd, die beteekent dat iets *toekomend* is op den tyd, in wel-

ken men spreekt, maer voorleden zal zyn op den tyd waervan men spreekt; b. v. : *de mis* ZAL GEBINDIGD ZYN, *toen gy in de kerk zult komen.*

140. In de aenvoegende wys beteekent de eerste toekomende tyd, dat iets voorwaerdelyk toekomend is; b. v. : *de kinderen* ZOUDEN BEMIND WORDEN, *indien zy gehoorzaam waren*; de tweede geeft te kennen dat iets voorwaerdelyk toekomend geweest is; als : *de menschen* ZOUDEN *onsterfelyk* GEWEEST ZYN, *indien zy in Adam niet gezondigd hadden*, enz.

141. De *personen* zyn de onderwerpen, die de handeling van een werkwoord verrigten, of welker beteekenis door de werkwoorden uitgedrukt wordt : wy hebben dezelve, sprekende van de voornaemwoorden, breeder behandeld.

142. De werkwoorden schikken zich in getal naer de personen die als onderwerp by dezelve voorkomen.

143. Men vervoegt een werkwoord, wanneer men hetzelve mondelyk of schriftelyk aenwyst met al zyne wyzen, tyden, personen en getallen.

XXXI LES.

VAN DE DEELWOORDEN.

144. Eer wy tot de vervoegingen der werkwoorden overgaen, gelooven wy over de deelwoorden te moeten spreken, dewyl zy met de werkwoorden zoo nauw in verband staen, dat men zonder dezelve geene vervoeging volledig kan maken. Zy worden *deelwoorden* genoemd, om dat zy van de werkwoorden gevormd worden, en met dezelve, als ook met de byvoegelyke naemwoorden, in vele opzigten overeenkomen of aen beide deel hebben.

145. Zy worden onderscheiden in *bedryvende* en *lydende* deelwoorden, waarvan het eerste uit de natuer *tegenwoordig* is, als : *hebbende*, *geloovende*, enz., en het tweede *voorleden*, als : *gehad*, *geloofd*, enz.; nogtans worden zy te zamen gebruikt tot het vormen van den voorleden tyd; b. v. : *gehad hebbende*, *geloofd zynde*, enz. Het lydende deelwoord gebruikt men ook in den zamengestelden toekomstenden tyd : als : ik zal *geloofd* hebben. Aengezien het hulpwerkwoord *zullen* uit zynen aerd niet dan in den toekomstenden tyd gebruikelijk is, heeft het geen lydend deelwoord, maer alleen het bedryvend *zullende*.

146. De deelwoorden worden als byvoegelyke naemwoorden aenzien, wanneer zy de hoedanigheid der persoonen of zaken uitdrukken; b. v. : eene *vliegende* duif, *geleerde* mannen, enz.

147. De *bedryvende* deelwoorden worden gemaakt van de onbepaalde wys der werkwoorden, met achteraenvoeging van *de* : *leeren*, *leerende*; *beminnen*, *beminnende*, enz. De *lydende* deelwoorden hebben doorgaens *ge* voor het zakelyke deel des werkwoords, en wanneer het werkwoord, waer van zy gevormd zyn, geene verandering van wortelklinker ondergaet, eindigen zy met *d* of *t*. Men sluit die met *d*, als dit zakelyke deel uitgaet op *b*, *d*, *g*, *l*, *m*, *n*, *r*, *v*, *w*, *y* of *z*; b. v. : *krabben*, *gekrabd*; *wedden*, *gewed*; *wagen*, *gewaegd*, enz. Gaet het zakelyk deel op *f*, *k*, *p*, *s*, *t* of *ch* uit, dan eindigen zy met *t*; b. v. : *straffen*, *gestraft*; *gebruiken*, *gebruikt*; *putten*, *geput*. enz. Die, welke een der voorzetsels : *be*, *her*, *ont* of *ver* voor zich hebben, nemen *ge* voor zich niet; als : *bemind*, *hersteld*, *ontvrouwd*, *verhoord*, enz. Wanneer het werkwoord in zyne vervoeging van wortelklinker verandert, gaet het lydende deelwoord op *en* uit; b. v. : *dragen*, *droeg*, *gedragen*.

XXXII LES.

VERVOEGING DER HULPWOORDEN ZULLEN EN HEBBEN.

148. Aengezien wy, tot het vervoegen van alle werkwoorden, *hulpwoorden* noodig hebben, is het ook onmisbaer dezelve voor alle andere te leeren vervoegen.

149. Het hulpwoord *zullen* heeft maer alleen den toekomenden tyd.

Onbepaelde wys.		Deelwoord.
<i>Te zullen.</i>		<i>Zullende.</i>
Aentoonende wys.		Aenvoegende wys.
<i>Ik zal.</i>		Dat ik <i>zoude</i> (1).
<i>Gy zult.</i>		Dat gy <i>zoudet.</i>
<i>Hy zal.</i>		Dat hy <i>zoude.</i>

MEERVOUD.

<i>Wy zullen.</i>		Dat wy <i>zouden.</i>
<i>Gy zult.</i>		Dat gy <i>zoudet.</i>
<i>Zy zullen.</i>		Dat zy <i>zouden.</i>

150. HET HULPWOORD HEBBEN.

Onbepaelde wys.		Deelwoorden.
		<i>Tegenwoordige tyd.</i>
<i>Hebben.</i>		<i>Hebbende.</i>
		<i>Voorledene tyd.</i>
<i>Gehad hebben.</i>		<i>Gehad hebbende.</i>

---

(1) Men zegt ook ik *zou*, gy *zoudt* en hy *zou*.

Toekomende tyd.

Te zullen hebben. | *Zullende hebben.*

Zamengestelde toekomende tyd.

Te zullen gehad hebben. | *Zullende gehad hebben.*

Aentoonende wys. | *Aenvoegende wys.*

Tegenwoordige tyd.

<i>Ik heb.</i>		<i>Dat ik hebbe.</i>
<i>Gy hebt.</i>		<i>Dat gy hebbet.</i>
<i>Hy heeft.</i>		<i>Dat hy hebbe.</i>
<i>Wy hebben.</i>		<i>Dat wy hebben.</i>
<i>Gy hebt.</i>		<i>Dat gy hebbet.</i>
<i>Zy hebben.</i>		<i>Dat zy hebben.</i>

Onvolmaekt voorledene tyd.

<i>Ik had.</i>		<i>Dat ik hadde.</i>
<i>Gy hadt.</i>		<i>Dat gy haddet.</i>
<i>Hy had.</i>		<i>Dat hy hadde.</i>
<i>Wy hadden.</i>		<i>Dat wy hadden.</i>
<i>Gy hadt.</i>		<i>Dat gy haddet.</i>
<i>Zy hadden.</i>		<i>Dat zy hadden.</i>

Volmaekt voorledene tyd.

<i>Ik heb</i>	} <i>gehad.</i>		<i>Dat ik gehad hebbe.</i>
<i>Gy hebt</i>			<i>Dat gy gehad hebbet.</i>
<i>Hy heeft</i>			<i>Dat hy gehad hebbe.</i>
<i>Wy hebben</i>			<i>Dat wy gehad hebben.</i>
<i>Gy hebt</i>			<i>Dat gy gehad hebbet.</i>
<i>Zy hebben</i>			<i>Dat zy gehad hebben.</i>

Meer dan volmaekt voorledene tyd.

<i>Ik had</i>	} <i>gehad.</i>		<i>Dat ik gehad hadde.</i>
<i>Gy hadt</i>			<i>Dat gy gehad haddet.</i>
<i>Hy had</i>			<i>Dat hy gehad hadde.</i>
<i>Wy hadden</i>			<i>Dat wy gehad hadden.</i>
<i>Gy hadt</i>			<i>Dat gy gehad haddet.</i>
<i>Zy hadden</i>			<i>Dat zy gehad hadden.</i>

Toekomende tyd.

Ik zal	} hebben.	Dat ik zoude	} hebben.
Gy zult		Dat gy zoudet	
Hy zal		Dat hy zoude	
Wy zullen		Dat wy zouden	
Gy zult		Dat gy zoudet	
Zy zullen		Dat zy zouden	

Zamengestelde toekomende tyd.

Ik zal	} gehad hebben.	Dat ik zoude	} gehad hebben.
Gy zult		Dat gy zoudet	
Hy zal		Dat hy zoude	
Wy zullen		Dat wy zouden	
Gy zult		Dat gy zoudet	
Zy zullen		Dat zy zouden	

*Gebiedende wys.*Enkelvoud : *heb.*| Meervoud : *hebt.***XXXIII LES.****151. VERVOEGING VAN HET WERKWOORD WEZEN OF ZYN.**

Onbepaalde wys. | Deelwoorden.

*Tegenwoordige tyd.**Wezen of zyn.*| *Wezende of zynde.**Voorledene tyd.**Geweest zyn.*| *Geweest zynde.**Toekomende tyd.**Te zullen zyn of wezen.*| *Zullende zyn of wezen.**Zamengestelde toekomende tyd.**Te zullen geweest zyn.*| *Zullende geweest zyn.*

Aentoonende wys. | Aenvoegende wys.

Tegenwoordige tyd.

Ik <i>ben.</i>		Dat ik <i>zy.</i>
Gy <i>zyt.</i>		Dat gy <i>zyt.</i>
Hy <i>is.</i>		Dat hy <i>zy.</i>
Wy <i>zyn.</i>		Dat wy <i>zyn.</i>
Gy <i>zyt.</i>		Dat gy <i>zyt.</i>
Zy <i>zyn.</i>		Dat zy <i>zyn.</i>

Onvolmaekt voorledene tyd.

Ik <i>was.</i>		Dat ik <i>ware.</i>
Gy <i>waert.</i>		Dat gy <i>waret.</i>
Hy <i>was.</i>		Dat hy <i>ware.</i>
Wy <i>waren.</i>		Dat wy <i>waren.</i>
Gy <i>waert.</i>		Dat gy <i>waret.</i>
Zy <i>waren.</i>		Dat zy <i>waren.</i>

Volmaekt voorledene tyd.

Ik <i>ben</i>	}	<i>geweest.</i>		Dat ik <i>geweest zy.</i>
Gy <i>zyt</i>				Dat gy <i>geweest zyt.</i>
Hy <i>is</i>				Dat hy <i>geweest zy.</i>
Wy <i>zyn</i>				Dat wy <i>geweest zyn.</i>
Gy <i>zyt</i>				Dat gy <i>geweest zyt.</i>
Zy <i>zyn</i>				Dat zy <i>geweest zyn.</i>

Meer dan volmaekt voorledene tyd.

Ik <i>was</i>	}	<i>geweest.</i>		Dat ik <i>geweest ware.</i>
Gy <i>waert</i>				Dat gy <i>geweest waret.</i>
Hy <i>was</i>				Dat hy <i>geweest ware.</i>
Wy <i>waren</i>				Dat wy <i>geweest waren.</i>
Gy <i>waert</i>				Dat gy <i>geweest waret.</i>
Zy <i>waren</i>				Dat zy <i>geweest waren.</i>

Toekomende tyd.

Ik <i>zal</i>	}	<i>zyn.</i>		Dat ik <i>zoude</i>	}	<i>zyn.</i>
Gy <i>zult</i>				Dat gy <i>zoudet</i>		
Hy <i>zal</i>				Dat hy <i>zoude</i>		
Wy <i>zullen</i>				Dat wy <i>zouden</i>		
Gy <i>zult</i>				Dat gy <i>zoudet</i>		
Zy <i>zullen</i>				Dat zy <i>zouden.</i>		

Zamengestelde toekomstige tyd.

Ik zal	} geweest zyn.	Dat ik zoude	} geweest zyn.
Gy zult		Dat gy zoudet	
Hy zal		Dat hy zoude	
Wy zullen		Dat wy zouden	
Gy zult		Dat gy zoudet	
Zy zullen		Dat zy zouden	

Gebiedende wys.

Enkelvoud : wees. | Meervoud : zyt of weest.

XXXIV LES.**152. VERVOEGING VAN HET HULPWOORD WORDEN.**

Onbepaalde wys. | Deelwoorden.

Tegenwoordige tyd.

Worden. | Wordende.

Voorledene tyd.

Geworden zyn. | Geworden zynde.

Toekomstige tyd.

Te zullen worden. | Zullende worden.

Zamengestelde toekomstige tyd.

Te zullen geworden zyn. | Zullende geworden zyn.

Aentoonende wys. | Aenvoegende wys.

Tegenwoordige tyd.

Ik word.	Dat ik worde.
Gy wordt.	Dat gy wordet.
Hy wordt.	Dat hy worde.
Wy worden.	Dat wy worden.
Gy wordt.	Dat gy wordet.
Zy worden.	Dat zy worden.

Onvolmaekt voorledene tyd.

<i>Ik wierd of werd.</i>	<i>Dat ik wierde.</i>
<i>Gy wierdt of werdt.</i>	<i>Dat gy wierdet.</i>
<i>Hy wierd of werd.</i>	<i>Dat hy wierde.</i>
<i>Wy wierden of werden.</i>	<i>Dat wy wierden.</i>
<i>Gy wierdt of werdt.</i>	<i>Dat gy wierdet.</i>
<i>Zy wierden of werden.</i>	<i>Dat zy wierden.</i>

Volmaekt voorledene tyd.

<i>Ik ben</i>	} <i>geworden.</i>	<i>Dat ik geworden zy.</i>
<i>Gy zyt</i>		<i>Dat gy geworden zyt.</i>
<i>Hy is</i>		<i>Dat hy geworden zy.</i>
<i>Wy zyn</i>		<i>Dat wy geworden zyn.</i>
<i>Gy zyt</i>		<i>Dat gy geworden zyt.</i>
<i>Zy zyn</i>		<i>Dat zy geworden zyn.</i>

Meer dan volmaekt voorledene tyd.

<i>Ik was</i>	} <i>geworden.</i>	<i>Dat ik geworden ware.</i>
<i>Gy waert</i>		<i>Dat gy geworden waret.</i>
<i>Hy was</i>		<i>Dat hy geworden ware.</i>
<i>Wy waren</i>		<i>Dat wy geworden waren.</i>
<i>Gy waert</i>		<i>Dat gy geworden waret.</i>
<i>Zy waren</i>		<i>Dat zy geworden waren.</i>

Toekomende tyd.

<i>Ik zal</i>	} <i>worden.</i>	<i>Dat ik zoude</i>	} <i>worden.</i>
<i>Gy zult</i>		<i>Dat gy zoudet</i>	
<i>Hy zal</i>		<i>Dat hy zoude</i>	
<i>Wy zullen</i>		<i>Dat wy zouden</i>	
<i>Gy zult</i>		<i>Dat gy zoudet</i>	
<i>Zy zullen</i>		<i>Dat zy zouden</i>	

Zamengestelde toekomende tyd.

<i>Ik zal</i>	} <i>geworden zyn.</i>	<i>Dat ik zoude</i>	} <i>geworden zyn.</i>
<i>Gy zult</i>		<i>Dat gy zoudet</i>	
<i>Hy zal</i>		<i>Dat hy zoude</i>	
<i>Wy zullen</i>		<i>Dat wy zouden</i>	
<i>Gy zult</i>		<i>Dat gy zoudet</i>	
<i>Zy zullen</i>		<i>Dat zy zouden</i>	

Enkelvoud : *word*.| Meervoud : *wordt*.

XXXV LES.

VERSCHIEDENE KLASSEN VAN WERKWOORDEN.

153. Tot het vervoegen der werkwoorden en het leeren kennen van de verschillende veranderingen, die zy zoo in den uitgang als anderszins ondergaen, is het nuttig dezelve in dry klassen te verdeelen, die wy *gelykvloeiende*, *ongelykvloeiende* en *onregelmatige* werkwoorden zullen noemen.

154. *Gelykvloeiende* werkwoorden zyn die, waarvan het zakelyke deel geene verandering van klinker ondergaet (1); zy gaen in den onvolmaekt voorleden tyd op *de* of *te* uit, en hun lydende deelwoord eindigt met *d* of *t* (2): dus ziet men dat het werkwoord *leeren* gelykvloeiend is; 1.º om dat het zakelyke deel *leer* in alle wyzen, tyden, persoonen en getallen onveranderlyk is; 2.º dat de onvolmaekt voorledene tyd, ik *leerde*, op *de* uitgaet, en 3.º dat het lydende deelwoord *geleerd* met eene *d* sluit.

155. *Ongelykvloeiende* werkwoorden veranderen in het zakelyke deel van klinker, en gaen in

(1) De verlenging van den klinker, wanneer die op eenen medeklinker stuit, mag niet als verandering van klinker aenzien worden; b. v. : in het woord *weet*, blyft de klank *e* de zelfde als in *weten*, ofschoon hy verlengd wordt; dit geldt ook in *vermaen*, van *vermanen*, en meer andere; terwyl ook de verwisseling van de zachte *v* en *s*, met *f* en *s*, en omgekeerd, niet als verandering van wortelmedeklinker mag aenzien worden; deze verlenging en verwisseling hebben wy in de IV en IX les genoegzaam doen kennen, om van dezelve in het vervolg niet meer te moeten spreken.

(2) Wanneer het lydende deelwoord op *d*, en wanneer op *t* uitgaet, hebben wy hier boven, sprekende van de deelwoorden, aengetoond.

het lydende deelwoord op *en* uit; het woord *schryven* b. v. is ongelykvloeiend; 1.° om dat de *y*, zynde de klinker van het zakelyke deel, in ik *schreef* enz., door den zachtlangen klinker *ee* vervangen wordt, en 2.° aengezien het lydende deelwoord *geschreven* met *en* eindigt.

156. De *onregelmatige* werkwoorden wyken, in het een of het ander opzigt, van de regels der twee voornoemde klassen af.

Aenmerking. Dewyl de veranderingen in de twee laatste klassen zoo verscheiden en menigvuldig zyn, dat wy in ons kort bestek geene vaste regels over dezelve kunnen geven, zullen wy achter de vervoeging van elke soort eene lyst stellen, waerin de voornaemste veranderingen aengetoond worden.

XXXVI LES.

MAKING DER TYDEN.

ONBEPAELENDE WYS.

157. De *tegenwoordige* tyd is het werkwoord zelf, zonder eenige verandering; als : *lezen, beminnen, gelooven, enz.* De *voorledene* tyd wordt gemaekt van het voorledene deelwoord met het hulpwoord *hebben, zyn* of *worden*; b. v. : *gegeven hebben, bemind zyn, geloofd worden, enz.* De *toekomende* ontstaet uit de zamenvoeging van den tegenwoordigen tyd en het hulpwoord *zullen*; b. v. : *te zullen leeren, beminnen; enz.* De *zamengestelde toekomende* tyd wordt gemaekt van het hulpwoord *zullen*, het voorledene deelwoord des werkwoords en een der hulpwoorden *hebben, zyn* of *worden*; als : *te zullen geleerd hebben, enz.*

158. In den *tegenwoordigen* tyd is de eerste persoon niets anders dan het zakelyke deel des werkwoords; als : ik *leer*, *straf*, *werk*, enz. (1). De tweede en derde persoon worden van den eersten gemaakt met eene *t* daer achter te voegen (2); doch wanneer de eerste met *t* eindigt, zyn alle dry de personen aen elkander gelyk; b. v. : ik *moet*, *gy moet*, *hy moet*; ik *wacht*, *gy wacht*, *hy wacht*, enz. De eerste en derde persoon van het meervoud zyn gelyk aen den tegenwoordigen tyd der onbepaalde wyze; als : wy *leeren*, *zy leeren*, enz. De tweede is gelyk aen den tweeden persoon van het enkelvoud (3).

Onvolmaekt voorledene tyd.

159. De dry enkelvoudige personen worden by de gelykvloeiende werkwoorden gemaakt met *de* of *te* achter het zakelyke deel te voegen, en de tweede neemt daerenboven eene *t* aen; b. v. : ik *leerde*, *gy leerdet*, *hy leerde*; ik *strafte*, enz., en van het enkelvoud maakt men den eersten en derden persoon des meervouds met byvoeging van *n*; als : ik *leerde*, meervoud, *wy leerden*, *zy leerden*, enz. By de ongelykvloeiende is de eerste persoon enkelvoud het zakelyke deel des werkwoords, met verandering, van den klinker (4); als : *nemen*, ik *nam*, enz. De tweede persoon neemt eene *t* aen, en daerenboven wordt de korte *a* in denzelven ver-

(1) De werkwoorden die in de onbepaalde wys voor *en* of *chen* twee gelyke medeklinkers hebben, verliezen er eenen van, telkens dat zy de eindletters *en* aflaten; als : *winnen*, ik *win*, *won*; *visschen*, ik *visch*, enz.; van gelyken blyft in dit geval de *g* van *gchen* weg; b. v. : *lagchen*, ik *lach*.

(2) *Hy is*, *kan*, *mag*, en *wil* zyn hiervan uitgezonderd.

(3) Dit geldt in alle tyden, behalve in de gebiedende wys.

(4) Deze verandering zal in de lyst, welke achter de ongelykvloeiende werkwoorden gevoegd is, genoegzaam aengetoond zyn.

lengd; b. v. : ik *nam*, gy *naemt*. De derde persoon is gelyk aen den eersten. De eerste en derde persoon van het meervoud worden van den eersten persoon des enkelvouds, met byvoeging van *en*, gemaakt; b. v. : ik *nam*, wy *namen*, zy *namen*.

XXXVII LES.

VERVOLG VAN DE MAKING DER TYDEN.

160. De *volmaekt voorledene* tyd wordt gemaakt van den tegenwoordigen tyd des hulpwoords *hebben* of *zyn*, met het voorledene deelwoord van het werkwoord dat men vervoegt, als : ik *heb geleerd*, ik *ben opgestaen*, enz.

161. Den *meer dan volmaekt voorleden* tyd vormt men van den onvolmaekt voorleden tyd des hulpwoords *hebben* of *zyn*, insgelyks met het voorledene deelwoord des werkwoords; b. v. : ik *had geleerd*, hy *was opgestaen*.

162. De *toekomende* tyd ontstaet uit de zamenvoeging van het vervoegde hulpwoord *zullen* met den tegenwoordigen tyd der onbepaalde wyze van het werkwoord; b. v. : ik *zal leeren*, hy *zal werken*.

163. Den *zamengestelden toekomenden* tyd maekt men van het vervoegde hulpwoord *zullen* met den voorleden tyd van de onbepaalde wys des werkwoords; als : ik *zal geleerd hebben*, hy *zal opgestaen zyn*, enz.

AENVOEGENDE WYS.

164. In den *tegenwoordigen* tyd dezer wyze maekt men den eersten en derden persoon, van den tegenwoordigen tyd der onbepaalde wyze, met aflating der *n*, welke in den eersten en derden persoon des meervouds blyft, en in den tweeden persoon enkel- en meervoud, met *t* verwisseld wordt;

b. v. : *gelooven*, dat ik *geloove*, dat gy *geloovet*, dat hy *geloove*, dat wy *gelooven*, enz.

165. In den *onvolmaekt voorleden* tyd zyn de gelykvloeiende werkwoorden, als ook de onregelmatige die niet van wortelklinker veranderen, aen de aentoonende wys gelyk; maer de ongelykvloeiende en de onregelmatige welke van wortelklinker veranderen, nemen in den eersten en derden persoon van het enkelvoud *e*, en in den tweeden *et* aen; b. v. : aentoonende wys, ik *nam*, hy *gaf*; aenvoegende wys, dat ik *name*, dat gy *gavet*, dat hy *gave*, enz.

166. Voor het maken van de overige tyden dezer wyze volgt men de regels, in de aentoonende wys opgegeven, met dit verschil, dat het hulpwoord in de aenvoegende wys moet staen.

167. De *gebiedende* wys is in het enkelvoud altyd gelyk aen den eersten persoon des enkelvouds van den tegenwoordigen tyd der aentoonende wyze, en het meervoud is gelyk aen den tweeden persoon van den zelfden tyd; b. v. : ik *leer*, gy *leert*; gebiedende wys, enkelvoud, *leer*, meervoud, *leert*.

XXXVIII LES.

168. VERVOEGING VAN HET WERKWOORD GELOOVEN, TOT VOORBEELD VAN DE GELYKVLOEIENDE WERKWOORDEN.

Onbepaalde wys. | Deelwoorden.

Tegenwoordige tyd.

Gelooven. | *Geloovende.*

Voorledene tyd.

Geloofd hebben. | *Geloofd hebbende.*

Toekomende tyd.

Te zullen gelooven. | *Zullende gelooven.*

Zamengestelde toekomende tyd.

Te zullen geloofd hebben. | *Zullende geloofd hebben.*

Aentoonende wys. | *Aenvoegende wys.*

Tegenwoordige tyd.

<i>Ik geloof.</i>		<i>Dat ik geloove.</i>
<i>Gy geloofst.</i>		<i>Dat gy geloovet.</i>
<i>Hy geloofst.</i>		<i>Dat hy geloove.</i>
<i>Wy gelooven.</i>		<i>Dat wy gelooven.</i>
<i>Gy geloofst.</i>		<i>Dat gy geloovet.</i>
<i>Zy gelooven.</i>		<i>Dat zy gelooven.</i>

Onvolmaekt voorledene tyd.

<i>Ik geloofde.</i>		<i>Dat ik geloofde.</i>
<i>Gy geloofdet.</i>		<i>Dat gy geloofdet.</i>
<i>Hy geloofde.</i>		<i>Dat hy geloofde.</i>
<i>Wy geloofden.</i>		<i>Dat wy geloofden.</i>
<i>Gy geloofdet.</i>		<i>Dat gy geloofdet.</i>
<i>Zy geloofden.</i>		<i>Dat zy geloofden.</i>

Volmaekt voorledene tyd.

<i>Ik heb</i>	}	<i>geloofd.</i>		<i>Dat ik geloofd hebbe.</i>
<i>Gy hebt</i>				<i>Dat gy geloofd hebbet.</i>
<i>Hy heeft</i>				<i>Dat hy geloofd hebbe.</i>
<i>Wy hebben</i>				<i>Dat wy geloofd hebben.</i>
<i>Gy hebt</i>				<i>Dat gy geloofd hebbet.</i>
<i>Zy hebben</i>				<i>Dat zy geloofd hebben.</i>

Meer dan volmaekt voorledene tyd.

<i>Ik had</i>	}	<i>geloofd.</i>		<i>Dat ik geloofd hadde.</i>
<i>Gy hadt</i>				<i>Dat gy geloofd haddet.</i>
<i>Hy had</i>				<i>Dat hy geloofd hadde.</i>
<i>Wy hadden</i>				<i>Dat wy geloofd hadden.</i>
<i>Gy hadt</i>				<i>Dat gy geloofd haddet.</i>
<i>Zy hadden</i>				<i>Dat zy geloofd hadden.</i>

Toekomende tyd.

Ik zal	} gelooven.	Dat ik zoude	} gelooven.
Gy zult		Dat gy zoudet	
Hy zal		Dat hy zoude	
Wy zullen		Dat wy zouden	
Gy zult		Dat gy zoudet	
Zy zullen		Dat zy zouden	

Zamengeslede toekomende tyd.

Ik zal	} geloofd hebben.	Dat ik zoude	} geloofd hebben.
Gy zult		Dat gy zoudet	
Hy zal		Dat hy zoude	
Wy zullen		Dat wy zouden	
Gy zult		Dat gy zoudet	
Zy zullen		Dat zy zouden	

Gebiedende wys.

Enkelvoud : *geloof.* | Meervoud : *geloofst.*

XXXIX LES.

169. VERVOEGING VAN HET WERKWOORD LEZEN, TEN VOORBEELDE VAN DE ONGELYKVLORIJENDE WERKWOORDEN.

Onbepaalde wys. | Deelwoorden.

Tegenwoordige tyd.

Lezen. | *Lezende.*

Voorledene tyd.

Gelezen hebben. | *Gelezen hebbende.*

Toekomende tyd.

Te zullen lezen. | *Zullende lezen.*

Zamengestelde toekomstige tyd.

Te zullen gelezen hebben. | *Zullende gelezen hebben.*

Aentoonende wys. | *Aenvoegende wys.*

Tegenwoordige tyd.

<i>Ik lees.</i>		<i>Dat ik leze.</i>
<i>Gy leest.</i>		<i>Dat gy lezet.</i>
<i>Hy leest.</i>		<i>Dat hy leze.</i>
<i>Wy lezen.</i>		<i>Dat wy lezen.</i>
<i>Gy leest.</i>		<i>Dat gy lezet.</i>
<i>Zy lezen.</i>		<i>Dat zy lezen.</i>

Onvolmaekt voorledene tyd.

<i>Ik las.</i>		<i>Dat ik laze.</i>
<i>Gy laest.</i>		<i>Dat gy lazet.</i>
<i>Hy las.</i>		<i>Dat hy laze.</i>
<i>Wy lazten.</i>		<i>Dat wy lazten.</i>
<i>Gy laest.</i>		<i>Dat gy lazet.</i>
<i>Zy lazten.</i>		<i>Dat zy lazten.</i>

Volmaekt voorledene tyd.

<i>Ik heb</i>	} gelezen.		<i>Dat ik gelezen hebbe.</i>
<i>Gy hebt</i>			<i>Dat gy gelezen hebbet.</i>
<i>Hy heeft</i>			<i>Dat hy gelezen hebbe.</i>
<i>Wy hebben</i>			<i>Dat wy gelezen hebben.</i>
<i>Gy hebt</i>			<i>Dat gy gelezen hebbet.</i>
<i>Zy hebben</i>			<i>Dat zy gelezen hebben.</i>

Meer dan volmaekt voorledene tyd.

<i>Ik had</i>	} gelezen.		<i>Dat ik gelezen hadde.</i>
<i>Gy hadt</i>			<i>Dat gy gelezen haddet.</i>
<i>Hy had</i>			<i>Dat hy gelezen hadde.</i>
<i>Wy hadden</i>			<i>Dat wy gelezen hadden.</i>
<i>Gy hadt</i>			<i>Dat gy gelezen haddet.</i>
<i>Zy hadden</i>			<i>Dat zy gelezen hadden.</i>

Toekomende tyd.

Ik zal	} lezen.	Dat ik zoude	} lezen.
Gy zult		Dat gy zoudet	
Hy zal		Dat hy zoude	
Wy zullen		Dat wy zouden	
Gy zult		Dat gy zoudet	
Zy zullen		Dat zy zouden	

Zamengestelde toekomende tyd.

Ik zal	} gelezen hebben.	Dat ik zoude	} gelezen hebben.
Gy zult		Dat gy zoudet	
Hy zal		Dat hy zoude	
Wy zullen		Dat wy zouden	
Gy zult		Dat gy zoudet	
Zy zullen		Dat zy zouden	

Gebiedende wys.

Enkelvoud : *lees.* | Meervoud : *leest.*

XL LES.

**LYST VAN DE MEEST IN GEBRUIK ZYNDE ONGELYK-
VLOEIJENDE WERKWOORDEN.**

Door deze lyst zal men gemakkelyk de geheele vervoeging dier werkwoorden kunnen opmaken, volgens de voorgaende regels en voorbeelden.

<i>Tegewoordige tyd der onbepaalde wyze.</i>	<i>Onvolmaekt voorleene tyd der aentoonende wyze.</i>	<i>Lydend deelwoord.</i>
<i>Bakken,</i>	ik bakte (1),	gebakken.
<i>Bannen,</i>	bande,	gebannen.
<i>Bederven,</i>	bedierf of bedorf,	bedorven.
<i>Bedriegen,</i>	bedroog,	bedrogen.
<i>Beginnen,</i>	begon,	begonnen.

(1) De tyden, die in regte letters staen, zyn gelykvloeiend.

<i>Bergen</i> (1),	ik borg,	geborgen.
<i>Bersten</i> ,	borst, berste,	geborsten.
<i>Bevelen</i> ,	beval,	bevolen.
<i>Bezinnen</i> ,	bezon,	bezonnen.
<i>Bezwyken</i> ,	bezweek,	bezweken.
<i>Bidden</i> ,	bad,	gebeden.
<i>Bieden</i> ,	bood,	geboden.
<i>Binden</i> ,	bond,	gebonden.
<i>Blazen</i> ,	blies,	geblazen.
<i>Blinken</i> ,	blonk,	geblonken.
<i>Blyken</i> ,	bleek,	gebleken.
<i>Blyven</i> ,	bleef,	gebleven.
<i>Braden</i> ,	bried of braedde,	gebraden.
<i>Breken</i> ,	brak,	gebroken.
<i>Buigen</i> ,	boog,	gebogen.
<i>Byten</i> ,	beet,	gebeten.
<i>Delven</i> ,	dolf,	gedolven.
<i>Dingen</i> ,	dong,	gedongen.
<i>Dragen</i> ,	droeg,	gedragen.
<i>Dringen</i> ,	drong,	gedrongen.
<i>Drinken</i> ,	dronk,	gedronken.
<i>Druipen</i> ,	droop,	gedropen.
<i>Dryven</i> ,	dreef,	gedreven.
<i>Duiken</i> ,	dook,	gedoken.
<i>Dwingen</i> ,	dwong,	gedwongen.
<i>Eten</i> ,	at,	geëten.
<i>Gelden</i> ,	gold,	gegolden.
<i>Gelyken</i> ,	geleek,	geleken.
<i>Genezen</i> ,	genas,	genezen.
<i>Genieten</i> ,	genoot,	genoten.
<i>Geven</i> ,	gaf,	gegeven.
<i>Gieten</i> ,	goot,	gegoten.
<i>Glimmen</i> ,	glom,	gegloppen.
<i>Glyden</i> ,	gleed,	gegleden.
<i>Graven</i> ,	groef,	gegraven.
<i>Grypen</i> ,	greep,	gegrepen.

---

(1) De afgeleide werkwoorden, als *verbergen*, enz., die hier niet geplaatst zyn, volgen de vervoeging van hunne oorspronkelijke.

<i>Hangen,</i>	ik <i>hing,</i>	<i>gehangen.</i>
<i>Heeten</i> (noemen),	<i>heette,</i>	<i>geheeten.</i>
<i>Heffen,</i>	<i>hief,</i>	<i>geheven.</i>
<i>Helpen,</i>	<i>hielp en holp,</i>	<i>geholpen.</i>
<i>Houwen,</i>	<i>hieuw,</i>	<i>gehouden.</i>
<i>Hygen,</i>	<i>heeg,</i>	<i>gehegen.</i>

XLI LES.**VERVOLG DEN ONGELYKVLOEIJENDE WERKWOORDEN.**

<i>Jagen,</i>	ik <i>joeg</i> of <i>jaegde,</i>	<i>gejaegd.</i>
<i>Kerven,</i>	<i>korf</i> of <i>kerfde,</i>	<i>gekorven</i> of <i>gekerfd.</i>
<i>Kiezen,</i>	<i>koos,</i>	<i>gekozen.</i>
<i>Klimmen,</i>	<i>klom,</i>	<i>geklommen.</i>
<i>Klinken,</i>	<i>klonk,</i>	<i>geklonken.</i>
<i>Kluiven,</i>	<i>kloof,</i>	<i>gekloven.</i>
<i>Krygen,</i> ontvan- gen,	<i>kreeg,</i>	<i>gekregen.</i>
<i>Kryschen,</i>	<i>kreesch,</i>	<i>gekreschen.</i>
<i>Krimpen,</i>	<i>kromp,</i>	<i>gekrompen.</i>
<i>Kruipen,</i>	<i>kroop,</i>	<i>gekropen.</i>
<i>Kryten,</i>	<i>kreet,</i>	<i>gekreten.</i>
<i>Kwyten,</i>	<i>kweet,</i>	<i>gekweten.</i>
<i>Kyken,</i>	<i>keek,</i>	<i>gekeken.</i>
<i>Kyven,</i>	<i>keef,</i>	<i>gekeven.</i>
<i>Laden,</i>	<i>laedde,</i>	<i>geladen.</i>
<i>Lagchen,</i>	<i>lachte,</i>	<i>gelagchen.</i>
<i>Laten,</i>	<i>liet,</i>	<i>gelaten.</i>
<i>Lezen,</i>	<i>las,</i>	<i>gelezen.</i>
<i>Liggen,</i>	<i>lag,</i>	<i>gelegen.</i>
<i>Liegen,</i>	<i>loog,</i>	<i>gelogen.</i>
<i>Loopen,</i>	<i>liep,</i>	<i>geloopen.</i>
<i>Luiken,</i>	<i>look,</i>	<i>geloken.</i>
<i>Lyden,</i>	<i>leed,</i>	<i>geleden.</i>
<i>Malen,</i>	<i>maelde,</i>	<i>gemalen.</i>
<i>Melken,</i>	<i>molk,</i>	<i>gemolken.</i>
<i>Meten,</i>	<i>mat</i> of <i>meette,</i>	<i>gemeten.</i>

<i>Myden</i> ,	ik meed,	<i>gemeden</i> .
<i>Nemen</i> ,	nam,	<i>genomen</i> .
<i>Nygen</i> (groeten),	neeg,	<i>genegen</i> .
<i>Nypen</i> ,	neep,	<i>genepen</i> .
<i>Plegen</i> (gewoon zyn),	plag,	<i>gepleegd</i> .
<i>Pluizen</i> ,	ploos,	<i>geplozen</i> .
<i>Pryzen</i> ,	prees,	<i>geprezen</i> .
<i>Raden</i> ,	ried of raedde,	<i>geraden</i> .
<i>Rieken</i> ,	rook,	<i>geroken</i> .
<i>Roepen</i> ,	riep,	<i>geroepen</i> .
<i>Ryden</i> ,	reed,	<i>gereden</i> .
<i>Rygen</i> ,	reeg,	<i>geregen</i> .
<i>Ryven</i> ,	reef of ryfde,	<i>gereven of geryfd</i> .
<i>Ryzen</i> (opstygen),	rees,	<i>gerezen</i> .
<i>Scheeren</i> ,	schoor,	<i>geschoren</i> .
<i>Schelden</i> ,	schold,	<i>gescholden</i> .
<i>Schenden</i> ,	schond,	<i>geschonden</i> .
<i>Schenken</i> ,	schonk,	<i>geschonken</i> .
<i>Scheppen</i> , (voort- brengen),	schiep,	<i>geschapen</i> .
<i>Scheiden</i> ,	scheidde,	<i>gescheiden</i> .
<i>Schieten</i> ,	schoot,	<i>geschoten</i> .
<i>Schryven</i> ,	schreef,	<i>geschreven</i> .
<i>Schuiven</i> ,	schoof,	<i>geschoven</i> .
<i>Slapen</i> ,	sliep,	<i>geslapen</i> .
<i>Sluiken</i> ,	slook,	<i>gesloken</i> .
<i>Sluipen</i> ,	sloop,	<i>geslopen</i> .
<i>Sluiten</i> ,	sloot,	<i>gesloten</i> .
<i>Slyten</i> ,	sleet,	<i>gesleten</i> .
<i>Smelten</i> ,	smolt,	<i>gesmolten</i> .
<i>Smyten</i> ,	smeet,	<i>gesmeten</i> .
<i>Snuiten</i> ,	snoot,	<i>gesnoten</i> .
<i>Snuiven</i> ,	snoof,	<i>gesnuoven</i> .

XLII LES.**VERVOLG.**

<i>Snyden,</i>	<i>ik sneed,</i>	<i>gesneden.</i>
<i>Spannen,</i>	<i>spande,</i>	<i>gespannen.</i>
<i>Spinnen,</i>	<i>spon,</i>	<i>gesponnen.</i>
<i>Splyten,</i>	<i>spleet,</i>	<i>gespleten.</i>
<i>Spreken,</i>	<i>sprak,</i>	<i>gesproken.</i>
<i>Springen,</i>	<i>sprong,</i>	<i>gesprongen.</i>
<i>Spruiten,</i>	<i>sproot,</i>	<i>gesproten.</i>
<i>Spuiten,</i>	<i>spoot,</i>	<i>gespoten.</i>
<i>Spyten,</i>	<i>speet,</i>	<i>gespeten.</i>
<i>Steken,</i>	<i>stak,</i>	<i>gesteken of gesto-</i> <i>ken.</i>
<i>Stelen,</i>	<i>stal,</i>	<i>gestolen.</i>
<i>Sterven,</i>	<i>stierf,</i>	<i>gestorven.</i>
<i>Stinken,</i>	<i>stonk,</i>	<i>gestonken.</i>
<i>Stooten,</i>	<i>stiet of stootte,</i>	<i>gestooten.</i>
<i>Stryden,</i>	<i>streed,</i>	<i>gestreden.</i>
<i>Stryken,</i>	<i>streek,</i>	<i>gestreken.</i>
<i>Stuiven,</i>	<i>stoof,</i>	<i>gestoven.</i>
<i>Stygen,</i>	<i>steeg,</i>	<i>gestegen.</i>
<i>Styven,</i>	<i>steef,</i>	<i>gesteven.</i>
<i>Treden,</i>	<i>trad,</i>	<i>getreden.</i>
<i>Treffen,</i>	<i>trof,</i>	<i>getroffen.</i>
<i>Trekken,</i>	<i>trok,</i>	<i>getrokken.</i>
<i>Vallen,</i>	<i>viel,</i>	<i>gevallen.</i>
<i>Vangen,</i>	<i>ving,</i>	<i>gevangen.</i>
<i>Varen,</i>	<i>voer,</i>	<i>gevaren.</i>
<i>Vechten,</i>	<i>vocht,</i>	<i>gevochten.</i>
<i>Verderven,</i>	<i>verdorf,</i>	<i>verdorven.</i>
<i>Verdrieten,</i>	<i>verdroot,</i>	<i>verdroten.</i>
<i>Verdwynen,</i>	<i>verdween,</i>	<i>verdwenen.</i>
<i>Vergeeten,</i>	<i>vergat,</i>	<i>vergeten.</i>
<i>Verzinnen,</i>	<i>verzon,</i>	<i>verzonnen.</i>
<i>Vlechten,</i>	<i>vlocht,</i>	<i>gevlochten.</i>
<i>Vlieden,</i>	<i>vlood,</i>	<i>gevloden.</i>
<i>Vliegen,</i>	<i>vloog,</i>	<i>gevolgen.</i>

Vouwen,	ik vouwde,	gevouwen.
Vragen,	vroeg of vraegde,	gevraegd.
Vreken,	vreekte,	gevroken.
Vreten,	vrat,	gevreten.
Vriezen,	vroos,	gevrozen.
Vringen,	vrong,	gevrongen.
Vryven,	vreef,	gevreven.
Wasschen,	wiesch of waschte,	gewasschen.
Wassen (groeijen),	wies,	gewassen.
Wegen,	woeg,	gewogen.
Werpen,	wierp,	geworpen.
Werven,	wierf of worf,	geworven.
Weven,	weefde,	geweven.
Winden,	wond,	gewonden.
Winnen,	won,	gewonnen.
Wyken,	week,	geweken.
Wyten,	weet,	geweten.
Wyzen,	wees,	gewezen.
Zenden,	zond,	gezonden.
Zieden,	zood,	gezoden.
Zinken,	zonk,	gezonken.
Zitten,	zat,	gezeten.
Zouten,	zoutte,	gezouten.
Zuigen,	zoog,	gezogen.
Zuipen,	zoop,	gezopen.
Zweeren,	zwoor of zwoer,	gezworen.
Zwelgen,	zwolg,	gezwolgen.
Zwellen,	zwol,	gezwollen.
Zwemmen,	zwom,	gezwommen.
Zwerven,	zworf,	gezworven.
Zwygen,	zweeg,	gezwegen.
Zygen,	zeeg,	gezegeu.
Zypen,	zeep,	gezepeu.

XLIII LES.

171. VERVOEGING DER ONREGELMATIGE TYDEN VAN HET WERKWOORD ZIEN, TEN VOORBEELDE DER ONREGELMATIGE WERKWOORDEN.

Voorleden deelwoord.

Gezien.

Aentoonende wys.

*Tegenwoordige tyd.**Onvolm. voorledene tyd.*

Ik zie.

Gy ziet.

Hy ziet.

Wy zien.

Gy ziet.

Zy zien.

Ik zag.

Gy zaegt.

Hy zag.

Wy zagen.

Gy zaegt.

Zy zagen.

172. OVERIGE ONREGELMATIGE WERKWOORDEN.

Onbep. wys.

Aentoonende wys.

*Tegenwoordige
tyd.**Tegenwoordige
tyd.**Onvolmaakt
voorledene tyd.**Liggend deel-
woord.**Brengen,*

ik breng (1),

*bragt,**gebragt.**Denken,*

denk,

*dacht,**gedacht.**Dunken,*

my dunkt,

*docht,**gedocht.**Doen,*

doe,

*deed,**gedaen.**Gaen,*

ga,

*ging,**gegaen.**Houden,*

houd,

*hield,**gehouden.**Komen,*

kom,

*kwam,**gekomen.**Koopen,*

koop,

*kocht,**gekocht.**Kunnen,*

ik, hy kan,

*kon,**gekunnen.**Leggen,*

leg,

*leide of leg-
de,**geleid of ge-
legd.*

(1) De tyden die in regts letters staen syn niet onregelmatig.

<i>Moeten,</i>	ik moet,	<i>moest,</i>	gemoeten.
<i>Mogen,</i>	ik, hy <i>mag,</i>	<i>mogt,</i>	gemogen.
<i>Slaen,</i>	<i>sla,</i>	<i>sloeg,</i>	geslagen.
<i>Staen,</i>	<i>sta,</i>	<i>stond,</i>	gestaen.
<i>Weten,</i>	weet,	<i>wist,</i>	geweten.
<i>Willen,</i>	hy <i>wil,</i>	<i>wou of wilde,</i>	gewild.
<i>Zeggen,</i>	zeg,	<i>zeide of zeg-</i>	gezeid of ge-
		<i>de,</i>	zegd.
<i>Zoeken,</i>	zoek,	<i>zocht,</i>	gezocht.

Uit deze lyst zal men gemakkelyk de overige ge-
daenten dezer werkwoorden kunnen opmaken,
zich schikkende naer het bovenstaende voorbeeld.

XLIV LES.

VERVOEGING DER WEDERKEERIGE WERKWOORDEN.

173. Wy zouden onze lezers tot de vorige ver-
voegingen en tot de verbuiging der persoonlyke
voornaemwoorden kunnen verzenden, dewyl deze
soort van werkwoorden geene eigene veranderingen
heeft; nogtans zouden de eerstbeginnenden mis-
schien eenige moeiljykheden kunnen vinden in het
plaetsen der voornaemwoorden, waerom wy het
volgende voorbeeld niet overtollig gelooven.

Onbepaelde wys. | Deelwoorden.

Tegenwoordige tyd.

Zich vergissen. | *Zich vergissende.*

Voorledene tyd.

Zich vergist hebben. | *Zich vergist hebbende.*

Toekomende tyd.

Zich te zullen vergissen. | *Zich zullende vergissen.*

Zamengestelde toekomstige tyd.

<i>Zich te zullen vergist hebben.</i>	<i>Zich zullende vergist hebben.</i>

<i>Aentoonende wys.</i>	<i>Aenvoegende wys.</i>

Tegenwoordige tyd.

<i>Ik vergis my.</i>	<i>Dat ik my vergisse.</i>
<i>Gy vergist u.</i>	<i>Dat gy u vergisset.</i>
<i>Hy vergist zich.</i>	<i>Dat hy zich vergisse.</i>
<i>Wy vergissen ons.</i>	<i>Dat wy ons vergissen.</i>
<i>Gy vergist u.</i>	<i>Dat gy u vergisset.</i>
<i>Zy vergissen zich.</i>	<i>Dat zy zich vergissen.</i>

Onvolmaekt voorledene tyd.

<i>Ik vergiste my.</i>	<i>Dat ik my vergiste.</i>
<i>Gy vergistet u.</i>	<i>Dat gy u vergistet.</i>
<i>Hy vergiste zich.</i>	<i>Dat hy zich vergiste.</i>
<i>Wy vergisten ons.</i>	<i>Dat wy ons vergisten.</i>
<i>Gy vergistet u.</i>	<i>Dat gy u vergistet.</i>
<i>Zy vergisten zich.</i>	<i>Dat zy zich vergisten.</i>

Volmaekt voorledene tyd.

<i>Ik heb my</i>	} <i>vergist.</i>	<i>Dat ik my vergist hebbe.</i>
<i>Gy hebt u</i>		<i>Dat gy u vergist hebbet.</i>
<i>Hy heeft zich</i>		<i>Dat hy zich vergist hebbe.</i>
<i>Wy hebben ons</i>		<i>Dat wy ons vergist hebben.</i>
<i>Gy hebt u</i>		<i>Dat gy u vergist hebbet.</i>
<i>Zy hebben zich</i>		<i>Dat zy zich vergist hebben.</i>

Meer dan volmaekt voorledene tyd.

<i>Ik had my</i>	} <i>vergist.</i>	<i>Dat ik my vergist hadde.</i>
<i>Gy hadt u</i>		<i>Dat gy u vergist haddet.</i>
<i>Hy had zich</i>		<i>Dat hy zich vergist hadde.</i>
<i>Wy hadden ons</i>		<i>Dat wy ons vergist hadden.</i>
<i>Gy hadt u</i>		<i>Dat gy u vergist haddet.</i>
<i>Zy hadden zich</i>		<i>Dat zy zich vergist hadden.</i>

Toekomende tyd.

Ik zal my	} vergissen.	Dat ik my zoude	} vergissen.
Gy zult u		Dat gy u zoudet	
Hy zal zich		Dat hy zich zoude	
Wy zullen ons		Dat wy ons zouden	
Gy zult u		Dat gy u zoudet	
Zy zullen zich		Dat zy zich zouden	

Zamengestelde toekomende tyd.

Ik zal my	} vergist hebben.	Dat ik my zoude	} vergist hebben.
Gy zult u		Dat gy u zoudet	
Hy zal zich		Dat hy zich zoude	
Wy zullen ons		Dat wy ons zouden	
Gy zult u		Dat gy u zoudet	
Zy zullen zich		Dat zy zich zouden	

Gebiedende wys.

Enkelvoud : *vergis u.* | Meervoud : *vergist u.*

XLV LES.**174. VERVOEGING VAN DE EENPERSOONLYKE WERK-
WOORDEN SPYTEN EN REGENEN.**

Wy zullen de onbepaalde wys hier niet stellen ,
dewyl zy in alles gelyk is aen die der vooren-
staende vervoegingen.

Aentoonende wys. | Aenvoegende wys.

Tegenwoordige tyd.

Het spyt my, u, hem, ons, u, hun,		Dat het my, u, hem, enz., spyte.

Onvolmaekt voorledene tyd.

Het speelt my. | Dat het my spete.

Volmaekt voorledene tyd.

Het heeft my gespeten. | Dat het my gespeten hebbe.

Meer dan volmaekt voorledene tyd.

Het had my gespeten. | Dat het my gespeten hadde.

Toekomende tyd.

Het zal my spyten. | Dat het my zoude spyten.

Zamengestelde toekomende tyd.

Het zal my gespeten heb- | Dat het my zoude gespeten
ben. | hebben.

REGENEN.

Aentoonende wys. | Aenvoegende wys.

Tegenwoordige tyd.

Het regent. | Dat het regene.

Onvolmaekt voorledene tyd.

Het regende. | Dat het regende.

Volmaekt voorledene tyd.

Het heeft geregend. | Dat het geregend hebbe.

Meer dan volmaekt voorledene tyd.

Het had geregend. | Dat het geregend hadde.

Toekomende tyd.

Het zal regenen. | Dat het zoude regenen.

Zamengestelde toekomende tyd.

Het zal geregend hebben. | Dat het zoude geregend heb-
ben.

175. Op de zelfde wyze vervoegt men : *het waeit, het hagelt, het gebeurt*, enz., ook met het voornaemwoord *men*; als : *men zegt*, enz.; maer wanneer het voornaemwoord *het* by het werkwoord *zyn* gevoegd is, wordt dit werkwoord ook in het meervoud gesteld; b. v. : *het is* een deugdzaam kind, *het zyn* deugdzaame kinderen; als ook by het wordeken *daer* of *er*; als : *daer komt, daer komen*, enz.

XLVI LES.

ZAMENGESTELDE WERKWOORDEN.

176. De *zamengestelde* werkwoorden worden van de enkele gevormd : 1.° door voorvoeging van zelfstandige naemwoorden; als : *muilbanden, huisvesten*, enz.; 2.° van byvoegelyke naemwoorden; als : *vryspreken, kortvlerken*, enz.; 3.° van een ander werkwoord; als : *flikflooijen, trekkebekken*, enz.; 4.° van bywoorden; als : *weldoen, harddraven*, enz.; en 5.° door eigenlyke voorzetsels; als : *afnemen, achterhalen, onderbreken, uitzoeken*, enz.

177. De vier eerste soorten van *zamengestelde* werkwoorden ontvangen in de uitspraek den klemtoon op het voorvoegsel, het zy dit in de vervoeging van het werkwoord afgescheiden wordt of niet, maer die welke met eigenlyke voorzetsels *zamengesteld* zyn ontvangen maer alleen den klemtoon op het voorgevoegde deel als het in de vervoeging van het werkwoord kan afgescheiden worden, wanneer ook het voorledene deelwoord door invoeging van *ge* gevormd wordt; b. v. : *uitzoeken*; ik *zoek uit, uitgezocht* : daerentegen hebben de werkwoorden die met *onafscheidbare*

voorzetsels zamengesteld zyn in het uitspreken den klemtoon op het zakelyke deel; als: *verzoeken*, ik *verzoek*, enz.

178. Een groot deel der voorzetsels zyn afscheidbaer in den eenen zin, en onafscheidbaer in den anderen van het zelfde werkwoord; want *vóór-zeggen* heeft in den zin van *eerst* zeggen, op dat een ander nazegge, ik *zeg vóór*, *vóórgezegd*, enz., en wordt met den klemtoon op het voorzetsel *voor* uitgesproken; daerentegen heeft het in den zin van *profeteren*, ik *voorzeg*, *voorzegd*, enz., en ontvangt in de uitspraek den klemtoon op het zakelyke deel *zeg*; van gelyken heeft *misgaen*, iemand of iets in het gaen missen, niet aentreffen, ik *ging mis*, *ben misgaen*, enz., en *misgaen*, in zyne handelwys zich vergrypen, *kwalyk* of *mis* handelen, heeft: ik *misga*, enz., b. v. : met te veel den toom aen zyne driften te vieren, heeft hy zich *misgaen*.

XLVII LES.

OVER DE BYWOORDEN.

179. De *bywoorden* dienen om de omstandigheden der werkwoorden, byvoegelyke naemwoorden en andere bywoorden aen te wyzen of te bepalen, als: *vroeg opstaen*, *vlytig leeren*, *eene zeer moeijelyke les*, *zeer wel lezen*, enz. : zy worden niet verbogen, alhoewel die welker beteekenis kan vergroot worden eenen vergrootenden en overtreffenden trap hebben; b. v. : *het waeit heden sterker dan gisteren*, *deze leerling heeft best geschreven*. Tot het vormen van deze trappen volgt men de regels die wy daertoe by de byvoegelyke naemwoorden aangewezen hebben.

180. De bywoorden worden verdeeld : 1.º in

bywoorden van *tyd*; als : *heden, aenstonds*, enz.; 2.º van *plaets*; als : *daer, hemelwaerts*, enz.; 3.º van *hoegrootheid*; als : *weinig, merkelyk*, enz.; 4.º van *hoedanigheid*; als : *slecht, tamelyk*, enz.; 5.º van *bevestiging*; als : *ja, voorzeker*, enz.; 6.º van *loochening*; als : *neen, niet*, enz.; 7.º van *twyfeling*; als : *mogelyk, misschien*, enz.; 8.º van *vermaning*; als : *lustig, welaen*, enz.; 9.º van *verzameling*; als : *eenparig, te zamen*, enz.; 10.º van *uitneming*; als : *alleen, uitgenomen*, enz.; 11.º van *vergetyking*, als : *even, gelykelyk*, enz.; 12.º van *vermindering*, als : *nauwelyks, schier*, enz.; 13.º van *verkiezing*; als : *vooral, liever*, enz.; 14.º van *aenwyzing*; als : *zoo, te weten*, enz.; 15.º van *ondervraging*; als : *hoe, waermede*, enz.; 16.º van *orde*; als *eerst, vervolgens*, enz.

181. Wy hebben, behalve deze bywoorden, nog bewoordingen die als bywoorden gebruikt worden, als : *van onder tot boven, ten allen kante, langs om meer*, enz. Sommige byvoegelyke naemwoorden, worden zonder verandering als bywoorden gebezigd; b. v. : *een DEUGDZAEM kind, hy handelt DEUGDZAEM*; doch de byvoegelyke naemwoorden die op *sch* uitgaen hebben als bywoorden alleen *s*; b. v. : *een dagelyksch werk, hy werkt dagelyks*.

XLVIII LES.

OVER DE VOORZETSLS.

182. Een *voorzetsel* is een onveranderlyk woord, dienende voornamelyk om de verschillende betrekkingen welke de woorden op elkander hebben uit te drukken; als ik zeg : wy leven *in* de wereld, dient het voorzetsel *in* om zekere betrekkingen aen te wyzen, welke de woorden *wy leven*

en *wereld* op elkander hebben. De betrekkingen welke de alleenstaende voorzetsels uitdrukken, zyn voornamelyk deze acht volgende : 1.° betrekkingen van *plaets*; als : *op* de aerde, *nevens* de deur, enz.; 2.° van *orde*; als : *vóór* den middag, *na* den schooltyd, enz.; 3.° van *verzameling*; als : zy speelden *met* elkander, enz.; 4.° van *uitzondering*; als : alles komt van God, *behalve* de zonde, enz.; 5.° van *tegenstelling*; als : hy deed dit *ondanks* zyne ouders, enz.; 6.° van *oogmerk*; als : zy spelen *om* de winst, enz.; 7.° van *oorzaak*; als : wy zyn nat geworden *door* den regen, enz.; en 8.° van *middel*; als : hy zal de gevangenis ontkomen, *mits* eene geldboet te betalen, enz.

183. Behalve dat de voorzetsels met de werkwoorden zamengesteld worden, gelyk wy in de XLVI les gezien hebben, worden zy ook somtyds verbonden met de zelfstandige en byvoegelyke naemwoorden en bywoorden, welke alsdan doorgaens eene geheel andere beteekenis hebben, dan als zy alleen en zonder voorzetsel gebruikt worden; dit onderscheid ziet men klaer in de volgende : *zin* en *TEGENzin*, *verstand* en *MISverstand*, *waer* en *ONwaer*, *standvastig* en *ONstandvastig*, enz.

184. De naemwoorden staende achter een afscheidbaer voorzetsel worden doorgaens niet verbogen; dus zegt men : de zoon *van den vader*, en niet *van des vaders*, de vriend *van mynen broeder*, niet *van myns broeders*, enz.; nogtans zyn er eenige spreekwyzen die het gebruik aengenomen heeft, in welke de naemwoorden verbogen worden, schoon zy door een voorzetsel voorafgegaen zyn; als : *buiten 's lands*, *binnen 's monds*, *ten huize zyns vaders*, enz.

IL LES.

OVER DE VOEGWOORDEN.

185. De *voegwoorden* dienen niet alleen om enkele woorden of deelen van een voorstel zamentevoegen, maer ook om twee of meer geheele voorstellen met elkander te verbinden, en tevens om de betrekkingen uit te drukken die de woorden en voorstellen op elkander hebben.

Wy zullen hier de onderscheidene beteekenissen opgeven waertoe de voegwoorden gebruikt worden; het zyn de volgende :

1.° *Om te verbinden*; b. v. : de kinderen *en* jonge lieden moeten vlytig leeren, *of* zy blyven onkundig;

2.° *Om te verhalen*; b. v. : ik geloof, *dat* hy komen zal;

3.° *Om het oogmerk aen te duiden*; b. v. : waek en bid; *op dat* gy niet in bekoringen vallet;

4.° *Om reden te geven*; b. v. : de kinderen mogen den leertyd niet verzuimen; *want* hy vliegt snel voorby;

5.° *Om te verklaren*; b. v. : hy legt zich toe op verscheide nuttige wetenschappen; *als* : op de geschiedenis, aerdrykskunde, enz.;

6.° *Om te besluiten*; b. v. : deze leerling studeert vlytig; *derhalve* zal hy goeden voortgang doen;

7.° *Om eene tegenstelling te kennen te geven*; b. v. : de Christenen hebben van de roomsche keizers vele vervolgingen onderstaen; *doch* hun bloed scheen een vruchtbaer zaed voor de ware Kerk te zyn;

8.° *Om eene voorwaerde uit te drukken*; b. v. : alle leerlingen worden bemind; *indien* zy vlytig en gehoorzaam zyn;

9.° *Om eene toegeving uit te drukken*; b. v. : *al*

is hy niet ryk, hy geeft *toch* milde aelmoesen, en 10.° *Geven zy eene tydsopvolging te kennen*; b. v. : Jesus bad voor zyne vyanden, *terwyl* zy Hem kruisten; ik was reeds in de school, *toen* gy aenkwaemt.

186. Wanneer dry of meer deelen van een voorstel met elkander verbonden worden, plaetst men het verbindende voegwoord alleen tusschen de twee laetste, en men scheidt de andere door eene komma (,); b. v. : de kinderen *spellen, lezen, schryven* en *rekenen*.

L LES.

OVER DE TUSSCHENWERPSELS.

De *tusschenwerpsels* zyn onveranderlyke woorden of klanken, waerdoor zekere hertstogten, gewaerwordingen of bewegingen der ziel uitgedrukt worden; zy hebben dien naem gekregen, om dat zy als eene toegift tusschen de rede worden gevoegd, en om dat zy niet in verband staen met eene van de andere soorten van woorden.

Sommige schryvers zeggen, dat de *tusschenwerpsels* niet tot de eigenlyke taeldeelen behooren; maer dewyl de tael van een volk bestaet in eene verzameling van alle woorden en klanken welke by het zelve in gebruik zyn om hunne gedachten aen elkander mede te deelen, gelooven wy teregt deze soort van woorden onder de deelen der rede of tael te mogen tellen.

De gewaerwordingen, bewegingen enz., waer toe de *tusschenwerpsels* gebruikt worden, zyn voornamelyk de volgende :

De blydschap : *ha! goed! zoo!*

De droefheid : *ach! helaes! wee!*

De afkeer : *foei! foei dan!*
De verwondering : *ó!*
Om moed te geven : *lustig! welaen!*
Om te roepen : *hola! alt!*
Om te doen zwygen : *chut! stil!*

In eenen ruimen zin, kunnen de spreekwoorden : *om Gods wil, God zy geloofd! te wapen!* enz., ook als tusschenwerpsels beschouwd worden.

EINDE VAN HET EERSTE STUKJE.

GOEDKEURING.

Vidi Gandæ 30 aug. 1845. P. F. VELLEMAN, CAN. THEOL. L. C.

INHOUDSTAFEL.

EERSTE DEEL.

VAN DE SPELLING.

I LES. A. Over de spelling in het algemeen.	bl. 7
B. Over de letteren.	8
II LES. Van de klinkers.	<i>ibid.</i>
III LES. Van de tweeklanken.	9
IV LES. Wanneer men eenen enkelen klinker, en wanneer eenen verlengden klank moet gebruiken.	10
V LES. Over de spelling met <i>y</i> en <i>ei</i> .	11
VI LES. Van de dryklanken.	13
VII LES. Van de medeklinkers.	<i>ibid.</i>
VIII LES. Van de verwantschapte medeklinkers.	15
IX LES. Vervolg van de verwantschapte medeklin- kers.	16
X LES. Over de letter <i>h</i> .	17
XI LES. Van de verdubbeling der medeklinkers.	18
XII LES. Over de welluidendheid, waerom men sontyds in de afleiding eens woords eene letter invoegt, weglaet of met eene andere verwisselt.	20
XIII LES. Over de gelykluidende woorden.	21
XIV LES. Van de vreemde woorden, of die welke uit andere talen ontleend zyn.	24
XV LES. Van de hoofdletters en verkortingen.	25

TWEEDE DEEL.

OVER DE ONDERSCHIEDENE DEELEN DER BEDE.

XVI LES. Algemeen overzicht der tael en verdeeling der woorden.	27
XVII LES. Van het zelfstandige naemwoord.	28
XVIII LES. Over de getallen.	29
XIX LES. Van de geslachten.	31
XX LES. Van de naemvallen.	33
XXI LES. Over de lidwoorden.	34
XXII LES. Over de byvoegelyke naemwoorden.	35
XXIII LES. Trappen van vermeerdering.	37
XXIV LES. Over de voornaemwoorden.	38
Verbuigingen der persoonlyke voornaemwoorden.	39
XXV LES. Over de byvoegelyke voornaemwoorden.	40
A. Bezittelyke voornaemwoorden.	41
XXVI LES. Overige byvoegelyke voornaemwoorden.	42
B. Aenwyzende.	<i>ibid.</i>
C. Vragende voornaemwoorden.	43
D. Betrekkelyke voornaemwoorden.	<i>ibid.</i>
XXVII LES. Over de werkwoorden.	44
XXVIII LES. Vervolg van de voorgaende. ¹	45
XXIX LES. Van de wyzen der werkwoorden.	46
XXX LES. Van de tyden, personen en getallen.	48
XXI LES. Van de deelwoorden.	49
XXXII LES. Vervoeging der hulpwoorden <i>zullen</i> en <i>hebben</i> .	51
XXXIII LES. Vervoeging van het hulpwoord <i>wezen</i> of <i>zyn</i> .	53
XXXIV LES. Vervoeging van het hulpwoord <i>wor-</i> <i>den</i> .	55
XXXV LES. Verscheidene klassen van werkwoor-	
den.	57
XXXVI LES. Making der tyden.	58
XXXVII LES. Vervolg van de making der tyden.	60
XXXVIII LES. Vervoeging van het werkwoord	

<i>gelooven</i> , tot voorbeeld van de gelykvloeiende werkwoorden.	61
XXXIX LES. Vervoeging van het werkwoord <i>lezen</i> , ten voorbeelde der ongelykvloeiende werkwoorden.	63
XL LES. Lyst van de meest in gebruik zynde ongelykvloeiende werkwoorden.	65
XLI LES. Vervolg van de ongelykvloeiende werkwoorden.	67
XLII LES. Vervolg.	69
XLIII LES. Vervoeging der onregelmatige tyden van het werkwoord <i>zien</i> , ten voorbeelde der onregelmatige werkwoorden.	71
Overige onregelmatige werkwoorden.	<i>ibid.</i>
XLIV LES. Vervoeging der wederkeerige werkwoorden.	72
XLV LES. Vervoeging van de eenpersoonlyke werkwoorden <i>spytten</i> en <i>regenen</i> .	74
XLVI LES. Zamengestelde werkwoorden.	76
XLVII LES. Over de bywoorden.	77
XLVIII LES. Over de voorzetsels.	78
II LES. Over de voegwoorden.	80
L LES. Over de tusschenwerpsels.	81

EINDE DER TAFEL.

By den Drukker dezer zyn te bekomen :

- Den nieuwen **DES ROCHES**, Fransche spraek-
kunst, volgens de spelling van Olinger, of wel
die der taelcommissie, ten gebruyke der Vlamin-
gen, door P.-J. **DR BAL**. 8.ste en 9.ste uytgaef. *fr.* 1—70
- Recueil de lettres commerciales appropriées de
manière à pouvoir servir de Thèmes et de Ver-
sions, à l'usage de ceux qui apprennent le fran-
çais, l'anglais ou l'allemand, par P. D. B.* *fr.* 0—50
- Grammaire anglaise simplifiée, par P.-J. D. B.* *fr.* 1—00
- Dictionnaire de poche, français-anglais et
anglais-français, par NUGENT.* *fr.* 3—50
- Verzameling van Opstellen, toegepast op de
verbeterde Spraekkunst van J. DES ROCHES, ten
gebruyke der fransch-leerende jeugd, door
P.-J. DR BAL. 4.de uytgaef.* *fr.* 1—00
- Grondbeginselen der fransche tael, voor
eerstbeginnenden. Door P.-J. DR BAL. Derde
uitgaef.* *fr.* 1—00
- Histoire Sainte, suivie d'un abrégé de la Vie de
N. S. J.-C. : par demande et par réponse, à l'u-
sage des maisons d'éducation. A. M. D. G.^{***}
Revue et corrigée par l'auteur.* *Cart. fr.* 0—63
- Inleyding tot de Aerdryksbeschryving, ten ge-
bruyke der beginnende, vertaeld uyt het fransch
van P.-J. DR BAL, door CH.^s VAN DURME.* *fr.* 0—50
- Introduction à la Géographie, à l'usage des
commençants.* *fr.* 0—50
- Fransch Leesboekje, ten gebruyke der Roomsch
Katholyke Scholen; door CH.^s VAN D****.* *fr.* 0—40
- Vlaemsche spraekkunst, door Ch.^s VAN DURME.
Tweede stukje. Oude en nieuwe Spelling.* *fr.* 0—53
- Rekenboek of verzameling van voorstellen tot
oefening, ten gebruyke der Roomsch-Katholyke
Scholen, door CH.^s VAN DURME.* *fr.* 0—50
- Antwoorden op den Rekenboek, door CH.^s VAN
D****.* *fr.* 0—75
- De Doorluchtige Mannen der stad Roomen, uyt
het latyn; nieuwe vertaling, volgens de spelling
van Olinger, of wel die van de tael-commissie.
1 Vol. in-12° van 200 bladz.* *fr.* 1—10
- Nouvelles Histoires et Paraboles suivies de
Fables Morales, du R. P. DORÉ.* *fr.* 0—60
- By het Graf myns Zaligmakers, vertaeld uyt het
fransch van den Zeer Eerw. Pater MARIA-JOSEPHUS
DR GÉRAMB. Door A. L. V. H.* *fr.* 0—25
- De ware godvruchtigheyd tot de allerheyligste
Maegd en Moeder Gods Maria. Vermeerderd met
morgend- en Avond-Gebed, de Mis, de Litanie,
Gebeden en schoone Voorbeelden.* *fr.* 0—40

uwe goedertierendheya altyd biddende, of dat gy, die aan de verzoekers hun verzoek toestaet; de zelve niet verlactende, schikt tot de toekomende pryzen. Door *Jesus Christus* onzen Heer Amen.

Voor de Geestelyke en Weireldlyke Overheyd.

LAET ONS BIDDEN.

God die den Herder en Bestierder zyt van alle Geloovige, aanziet goedertierlyk

gaen?

A. Hy kan wel ontslagen worden, maer moet die omstandigheden biechten, zoo wel in den Jubilé, als buyten.

12. V. *Carolus doende zyne Jubel biegté, vergeet eene behoude zonde; kan hy van die nog ontslagen worden?*

A. Ja, zelfs van eenen gemeynen Biegt-

(a) *Bened. XIV. Const. Convoc. §. 54.*

By den Drukker dezer zyn te bekomen :

Den nieuwen **DES ROCHES**, Fransche spraek-
kunst, volgens de spelling van Olinger, of wel
die der taelcommissie, ten gebruyke der Vlamin-
gen, door **P.-J. DE BAL**. 8.ste en 9.ste uytgaef. fr. 1—70

Recueil de lettres commerciales appropriées de
manière à pouvoir servir de Thèmes et de Ver-
sions, à l'usage de ceux qui apprennent le fran-
çais, l'anglais ou l'allemand, par **P. D. B.** fr. 0—50

Verzameling van Opstellen, toegepast op de
verbeterde Spraekkunst van **J. DES ROCHES**, ten
gebruyke der fransch-leerende jeugd, door
P.-J. DE BAL. 4.de uytgaef. fr. 1—00

Grondbeginselen der fransche tael, voor
eerstbeginnenden. Door **P.-J. DE BAL**. Derde
uytgaef. fr. 1—00

Histoire Sainte, suivie d'un abrégé de la Vie de
N. S. J.-C. : par demande et par réponse, à l'u-
sage des maisons d'éducation. **A. M. D. G.** ***
Revue et corrigée par l'auteur. Cart. fr. 0—63

Inleyding tot de Aerdryksbeschryving, ten ge-
bruyke der beginnende, vertaald uyt het fransch
van **P.-J. DE BAL**, door **CH.^s VAN DURME**. fr. 0—50

Introduction à la Géographie, à l'usage des
commençants. fr. 0—50

Fransch Leesboekje, ten gebruyke der Roomsche
Katholyke Scholen; door **CH.^s VAN D******. fr. 0—40

Het zelve werkje door den zelven. Tweede
stukje. Oude en nieuwe Spelling. fr. 0—53

Rekenboek of verzameling van voorstellen tot
oefening, ten gebruyke der Roomsche-Katholyke
Scholen, door **CH.^s VAN DURME**. fr. 0—50

Antwoorden op den Rekenboek, door **CH.^s VAN
D******. fr. 0—75

De Doorluchtige Mannen der stad Roomen, uyt
het latyn; nieuwe vertaling, volgens de spelling
van Olinger, of wel die van de tael-commissie.
1 Vol. in-12° van 200 bladz. fr. 1—10

Nouvelles Histoires et Paraboles suivies de
Fables Morales, du **R. P. DORÉ**. fr. 0—60

By het Graf myns Zaligmakers, vertaald uyt het
fransch van den Zeer Eerw. Pater **MARIA-JOSEPHUS
DE GÉRAMB**. Door **A. L. V. H.** fr. 0—25

De ware godvruchtigheyd tot de allerheyligste
Maegd en Moeder Gods Maria. Vermeerderd met
morgond- en Avond-Gebed, de Mis, de Litanie,
Gebeden en schoone Voorbeelden. fr. 0—40

